

Prawa podstawowe dzieci przesiedlonych w UE w następstwie rosyjskiej agresji

Polska

Czerwiec 2023 r.

Wykonawca: Helsińska Fundacja Praw Człowieka

Autorzy: Katarzyna Osiak-Krynicka, Joanna Fomina

Zastrzeżenie

Niniejszy dokument został zamówiony w ramach umowy przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) jako materiał pomocniczy dla projektu "Prawa podstawowe dzieci przesiedlonych w UE w następstwie rosyjskiej agresji". Informacje i poglądy zawarte w dokumencie niekoniecznie odzwierciedlają poglądy lub oficjalne stanowisko FRA. Dokument jest udostępniany publicznie wyłącznie w celach przejrzystości i informacji i nie stanowi porady prawnej ani opinii prawnej.

Contents

1. Dzieci uciekające z Ukrainy	4
1.1. Dane dotyczące dzieci uciekających z Ukrainy	4
1.2. Przepisy przeciwko dzieciom uciekającym z Ukrainy i zaginięcia dzieci	6
2. Ochrona dzieci - obowiązujące ramy prawne, polityczne i procedury	8
2.1. Obowiązki organów ochrony dzieci.....	8
2.1.1. Poszczególne dzieci, w tym dzieci bez opieki i oddzielone od rodziny.....	8
2.1.2. Dzieci ewakuowane z ukraińskich placówek	12
2.2. Zabezpieczenia i środki przeciwdziałające ryzyku brutalnych przestępstw wobec dzieci uciekających z Ukrainy.....	14
2.2.1. Zabezpieczenia mające na celu ochronę dzieci przed przestępstwami.....	15
2.2.2. Wsparcie dla dzieci będących ofiarami przestępstw	17
2.2.3. Ochrona dzieci jako ofiar przestępstw.....	18
2.2.4. Gwarancje proceduralne dla dzieci jako podejrzanych lub oskarżonych	21
2.3. Ustalenia dotyczące opieki/przedstawicielstwa prawnego dla dzieci bez opieki i rozdzielonych uciekających z Ukrainy	22
2.3.1. Dzieci przybyłe bez opieki.....	22
2.3.2. Dzieci przybyłe bez rodziców, ale z innymi członkami rodziny, sąsiadami lub przyjaciółmi rodziny	25
2.3.3. Dzieci przybyłe w ramach grupy, z ukraińskiej instytucji lub opiekunów zastępczych (z wyznaczonym opiekunem prawnym lub bez).....	25
2.3.4. Dzieci przybyłe w ramach grupy, poprzez prywatne inicjatywy, takie jak kluby piłkarskie (z wyznaczonym opiekunem prawnym lub bez).....	29
2.4. Umieszczenie dzieci bez opieki i dzieci oddzielonych od rodziny uciekających z Ukrainy	29
2.5. Dzieci ewakuowane z ukraińskich placówek	31
2.5.1. Usługi instytucjonalne i środowiskowe	31
2.5.2. Opieka alternatywna	32
2.5.3. Wysiłki mające na celu utrzymanie więzi	32
2.5.4. Zabezpieczenia dla dzieci umieszczonych w placówkach opieki instytucjonalnej .	33
2.5.5. Nadzór nad lokalami / ośrodkami zarządzanymi przez ukraińskich opiekunów / opiekunów	34
2.5.6. Dostęp do lokalnych usług i wsparcia.....	35
2.6. Informacje przyjazne dzieciom i środki zapewniające partycypację dzieci z Ukrainy ...	38
2.6.1. Informacje przyjazne dzieciom	38
2.6.2. Partycypacja dzieci.....	39
3. Dostęp do praw socjalnych.....	43

3.1.	Dostęp do opieki zdrowotnej	43
3.1.1.	Zakres opieki medycznej dla dzieci uciekających z Ukrainy.....	43
3.1.2.	Wyzwania związane z praktycznymi świadczeniami	44
3.1.3.	Zdrowie psychiczne i wsparcie psychospołeczne dla dzieci uciekających z Ukrainy 46	
3.2.	Dostęp do edukacji	47
3.2.1.	Rodzaje edukacji szkolnej	47
3.2.2.	Wsparcie integracji w formalnym systemie edukacji	50
3.2.3.	Dane dotyczące osób przedwcześnie kończących naukę i NEET (osób niekształących się, niepracujących ani nieszkolących się)	52
3.3.	Dostęp do pomocy społecznej - formy pomocy społecznej związane z dziećmi.....	52
3.4.	Dodatkowe prawne i praktyczne bariery i wyzwania.....	59
3.4.1.	Ogólne wyzwania.....	59
3.4.2.	Wyzwania dla dzieci wynikające z narażenia na wiele czynników ryzyka/niekorzystną sytuację.....	61
4.	Obowiązujące prawo i polityki.....	64
4.1.	Specjalne regulacje prawne.....	64
4.2.	Specjalny plan działania i/lub zintegrowane środki	67
4.3.	Europejska gwarancja dla dzieci.....	67
4.4.	Budżet.....	68

1. Dzieci uciekające z Ukrainy

1.1. Dane dotyczące dzieci uciekających z Ukrainy

Tabela 1 Dzieci uciekające z Ukrainy

Kategoria dziecka	System rejestracji TAK/NIE	Liczba dzieci (jak najbardziej zdezagregowana) (na dzień 30 kwietnia 2023 r., o ile nie określono inaczej)
Ogólna liczba dzieci	TAK	(Nie dotyczy – oczekujemy na informacje od Straży Granicznej)
Dzieci przybyłe w towarzystwie matki, ojca lub innego opiekuna prawnego.	NIE	-
Dzieci przybyłe bez rodziców, ale z innymi członkami rodziny, sąsiadami lub przyjaciółmi rodziny.	NIE	-
Dzieci przybyłe bez opieki	TAK	539 (na dzień 27 czerwca 2023 r.) ¹
Dzieci przybyłe w ramach grupy, jako zorganizowana ewakuacja z ukraińskich instytucji lub opieki zastępczej (z wyznaczonym opiekunem prawnym lub bez).	TAK	2,761 (na dzień 27 czerwca 2023 r.) ²
Dzieci przybyłe w ramach grupy, poprzez prywatne	NIE	-

¹ Odpowiedź Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej na wniosek HFPC o udostępnienie informacji publicznej, 5 lipca 2023 r.

² Odpowiedź Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej na wniosek HFPC o udostępnienie informacji publicznej, 5 lipca 2023 r.

inicjatywy, takie jak kluby piłkarskie (z wyznaczonym opiekunem prawnym lub bez niego).		
---	--	--

Source: Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Straż Graniczna.

W Polsce dedykowany, obowiązkowy system rejestracji funkcjonuje jedynie dla dwóch kategorii dzieci z Ukrainy: przybyłych bez opieki oraz przybyłych w ramach zorganizowanej ewakuacji z ukraińskich placówek lub rodzin zastępczych. Dzieci ukraińskie, które przybyły na terytorium Polski bez opieki oraz dzieci ukraińskie, które przed przyjazdem do Polski zostały umieszczone w pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy, podlegają wpisowi do rejestru małoletnich, prowadzonego przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie³. Dane w rejestrze małoletnich są wprowadzane, aktualizowane i usuwane niezwłocznie po uzyskaniu informacji wymagającej wpisu, aktualizacji lub usunięcia (np. informacji o wyjeździe dziecka z Polski). Dane przechowuje się w systemie przez okres 12 miesięcy od dnia ustania przyczyn, dla których zostały wprowadzone.

Dane z rejestru mogą być udostępniane następującym podmiotom:

- 1) konsulowie Ukrainy;
- 2) wojewoda właściwy ze względu na miejsce zamieszkania małoletniego;
- 3) Minister Rodziny i Polityki Społecznej;
- 4) powiatowe centra pomocy rodzinie;
- 4a) właściwy organ gminy;
- 5) organ właściwy w sprawach świadczeń rodzinnych;
- 6) Zakład Ubezpieczeń Społecznych;
- 7) sądy;
- 8) prokuratorzy;
- 9) organ właściwy w dziedzinie systemów informatycznych w ochronie zdrowia;
- 10) Straż Graniczna.

Ponadto Komendant Główny Straży Granicznej prowadzi w systemie teleinformatycznym Straży Granicznej rejestr obywateli Ukrainy, którzy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium Ukrainy i którzy złożyli wniosek o nadanie numeru PESEL⁴. Przechowywane w nim dane obejmują m.in. wiek osoby, co pozwala na ustalenie ogólnej liczby zarejestrowanych dzieci przybyłych z Ukrainy.

³ Polska, Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, 12 marca 2022 r., art. 25a-25c.

⁴ Polska, Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, 12 marca 2022 r., art. 3 ust. 3.

1.2. Przestępstwa przeciwko dzieciom uciekającym z Ukrainy i zaginięcia dzieci

Tabela 2 - Poważne przestępstwa przeciwko dzieciom uciekającym z Ukrainy i zaginięcia dzieci

Problem/ryzyko	Liczba przypadków i) zgłoszonych i ii) zbadanych
Przemoc, w tym przemoc domowa	1) Spowodowanie średniego lub lekkiego uszczerbku na zdrowiu: 49 2) Pobicie: 24 3) Przemoc fizyczna lub psychiczna: 31 4) Znęcanie się fizyczne lub psychiczne na szkodę osoby, która jest bezbronna ze względu na swój wiek, stan psychiczny lub fizyczny: 32 5) Naruszenie nietykalności cielesnej: 20
Wykorzystywanie seksualne	1) Zgwałcenie: 5 2) Doprowadzenie do poddania się innej czynności seksualnej: 5 3) Zgwałcenie na szkodę osoby małoletniej poniżej 15 roku życia: 9 4) Wykorzystywanie seksualne małoletniego poniżej 15 roku życia: 16 5) Prezentowanie treści pornograficznych osobie małoletniej poniżej 15 roku życia: 3
Handel ludźmi w celu wycisku	NIE DOTYCZY
Dzieci zgłoszone jako zaginione	NIE DOTYCZY
Inne przestępstwa przeciwko dzieciom uciekającym z Ukrainy	NIE DOTYCZY

Source: Komendant Główny Policji, Ministerstwo Sprawiedliwości, Prokuratura Krajowa.

W Polsce nie są gromadzone statystyki dotyczące liczby przestępstw popełnionych na dzieciach z Ukrainy przybywających w związku z konfliktem zbrojnym.

Dane takie nie są w szczególności gromadzone przez Prokuraturę Krajową⁵ lub Ministerstwo Sprawiedliwości⁶. Jak wyjaśniło to ostatnie, Ministerstwo Sprawiedliwości gromadzi informacje na temat postępowań sądowych (w tym wyroków skazujących), ale bez określania narodowości ofiary.

Szczegółowe informacje na temat liczby zarejestrowanych przestępstw popełnionych na dzieciach ukraińskich w okresie od 24 lutego 2022 r. do końca kwietnia 2023 r. zostały przekazane przez Komendę Główną Policji⁷. Jednak, choć narodowość ofiar przestępstw jest znana, nie jest możliwe ustalenie, czy były to dzieci, które przybyły w związku z trwającym konfliktem, czy też przebywały w Polsce jeszcze przed jego rozpoczęciem. Dane nie obejmują rejestracji z postępowań przygotowawczych prowadzonych samodzielnie przez prokuraturę, tj. bez udziału Policji.

⁵ Odpowiedź Prokuratury Krajowej na wniosek HFPC o udostępnienie informacji publicznej, 6 lipca 2023 r.

⁶ Odpowiedź Ministerstwa Sprawiedliwości na wniosek HFPC o udostępnienie informacji publicznej, 7 lipca 2023 r.

⁷ Odpowiedź Komendanta Głównego Policji na wniosek HFPC o udostępnienie informacji publicznej, 7 lipca 2023 r.

2. Ochrona dzieci - obowiązujące ramy prawne, polityczne i procedury

2.1. Obowiązki organów ochrony dzieci

2.1.1. Poszczególne dzieci, w tym dzieci bez opieki i oddzielone od rodziny

Dzieci, które przyjechały bez opieki z Ukrainy do Polski w związku z działaniami wojennymi, można zdefiniować jako te, które zostały oddzielone od rodziców dopiero w sytuacji przymusowej migracji. Są to te dzieci, które przyjechały do Polski bez rodziców – ale także te, które znalazły się w Polsce z rodzicem lub rodzicami, którzy jednak zdecydowali się na powrót do kraju pochodzenia bez dziecka. W przeciwieństwie do osób ewakuowanych z pieczy, dzieci bez opieki nie były objęte systemem opieki, co znacząco różnicuje ich sytuację. Liczebność tej grupy jest trudna do oszacowania, jednak na podstawie dostępnych danych można ją liczyć w dziesiątkach tysięcy. Od 24 lutego 2022 r. do 12 marca 2022 r. dzieci do 16. roku życia mogły przekraczać granicę z Polską samodzielnie (tj. bez opiekuna). Jednak po 12 marca 2022 r. weszła w życie uchwała Rady Ministrów Ukrainy, zgodnie z którą osoby poniżej 16. roku życia nie mogły już przekraczać granicy bez opiekuna. Jeśli dzieci przekraczały granicę z osobą dorosłą, po stronie polskiej towarzysząca im osoba dorosła automatycznie stawała się uprawniona do ubiegania się o opiekę tymczasową⁸.

Dziecko, które przybyło do Polski bez rodziców/opiekunów prawnych po 24 lutego 2022 r., jest szczególnie narażone na ryzyko stania się ofiarą handlu ludźmi lub nielegalnej adopcji. Dlatego też ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy (dalej: ustawa z dnia 12 marca 2022 r.), która ma szczególny charakter i została opracowana właśnie w celu zapewnienia pomocy osobom, które przybyły na terytorium Polski w poszukiwaniu schronienia po wybuchu konfliktu na Ukrainie, przewiduje obowiązki organów i

⁸ Tymińska A. (2022), [Dzieci w pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

instytucji państwowych w zakresie uregulowania sytuacji prawnej dziecka przybyłego bez rodziców i opiekunów oraz zapewnienia mu bezpieczeństwa.

W przypadku dziecka pozbawionego opieki i/lub oddzielonego od rodziny, władze państwowe mają dwa podstawowe obowiązki: 1) zapewnienie dziecku opiekuna i odpowiedniej reprezentacji; 2) wpisanie dziecka do rejestru małoletnich.

Tymczasowy opiekun

Jeśli chodzi o zapewnienie dziecku opieki i reprezentacji, działania w tym zakresie przewiduje art. 25 ustawy z dnia 12 marca 2022 r.⁹ Zgodnie z tym przepisem małoletni obywatel Ukrainy, który przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez opieki osób pełnoletnich odpowiedzialnych za niego zgodnie z prawem obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej, jest reprezentowany przez opiekuna tymczasowego, a osoba ta sprawuje pieczę nad jego osobą i majątkiem. Opiekuna tymczasowego ustanawia sąd opiekuńczy właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka. Ustanawiając opiekuna tymczasowego, sąd kieruje się dobrem dziecka. Sąd, rozpoznając wniosek o ustanowienie opiekuna tymczasowego, powinien wysłuchać dziecko, a zatem na wezwanie sądu osoba, pod której pieczę dziecko się znajduje, obowiązana jest stawić się wraz z nim w sądzie. Sąd może również rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym bez konieczności stawiennictwa kandydata na opiekuna tymczasowego. Opiekun tymczasowy powinien być ustanowiony w pierwszej kolejności spośród krewnych, powinowatych lub innych osób dających rękojmię należytego wykonywania obowiązków opiekuńczych¹⁰.

W razie braku takich osób, kandydata na opiekuna tymczasowego wskazuje, na wniosek sądu, ośrodek pomocy społecznej lub centrum usług społecznych właściwe ze względu na miejsce zamieszkania dziecka, w terminie 48 godzin. Wraz ze wskazaniem kandydata na opiekuna tymczasowego jednostka organizacyjna przesyła jego pisemną zgodę na ustanowienie opiekunem tymczasowym. Do osoby, która ma zostać opiekunem tymczasowym, stosuje się art. 148 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹¹. Zgodnie z tym przepisem opiekunem nie może być ustanowiona osoba, która nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych albo została pozbawiona praw publicznych. Opiekunem nie może zostać również osoba pozbawiona władzy rodzicielskiej lub skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności, przestępstwo umyślne z użyciem przemocy wobec osoby lub przestępstwo

⁹ Polska, Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, 12 marca 2022 r., art. 25.

¹⁰ Covtiuh I., Khomyn Y., Strama A. (2023), [Tymczasowa opieka nad małoletnim dzieckiem z Ukrainy. Poradnik dla opiekunów](#), Kraków 2023.

¹¹ Polska, [Kodeks rodzinny i opiekuńczy](#), 25 lutego 1964 r., art. 148.

popętnione na szkodę dziecka lub we współdziałaniu z dzieckiem, wobec którego orzeczono zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi albo obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu. Opiekunem nie może zostać także ustanowiona osoba, co do której istnieje prawdopodobieństwo, że nie będzie należycie wypełniać obowiązków opiekuna.

Ta sama osoba może zostać ustanowiona tymczasowym opiekunem dla więcej niż jednego dziecka, jeżeli nie zachodzi konflikt między interesami dzieci. W miarę możliwości ta sama osoba może zostać ustanowiona opiekunem tymczasowym dla rodzeństwa. Jeżeli dzieci przed przybyciem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zostały umieszczone w pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy i przybyły wraz z osobą sprawującą nad nimi opiekę, sąd ustanawia tę osobę tymczasowym opiekunem dla nich wszystkich¹². Sąd wyznacza inną osobę na opiekuna tymczasowego, jeżeli z jakiegokolwiek powodu osoba sprawująca opiekę nie może tego uczynić. Kandydat na opiekuna tymczasowego składa oświadczenie o braku okoliczności, o których mowa w art. 148 § 1-1a Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹³. Oświadczenie składa się pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. Osoba składająca oświadczenie powinna zawrzeć w nim klauzulę następującej treści: "Jestem świadomy odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia". Klauzula ta zastępuje pouczenie organu o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia.

Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą reguluje Umowa o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, sporządzona w Kijowie dnia 24 maja 1993 roku. Akt ten reguluje współpracę sądową w zakresie doręczania dokumentów i przeprowadzania dowodów, jurysdykcji i prawa właściwego, dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz uznawania i wykonywania orzeczeń. W świetle umowy nie ma ona wpływu na prawa i obowiązki wynikające z innych umów międzynarodowych zawartych przez każdą z umawiających się stron. Sprawy cywilne obejmują również sprawy rodzinne i opiekuńcze.

W Polsce umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej następuje wyłącznie na podstawie orzeczenia sądu. Na Ukrainie natomiast dziecko może zostać umieszczone w pieczy zastępczej zarówno na podstawie orzeczenia sądu, jak i decyzji administracyjnej (nawet na wniosek samych rodziców). Takie rozwiązanie jest oczywiście sprzeczne z polskim

¹² Polska, Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, 12 marca 2022 r., art. 25 ust. 7.

¹³ Polska, [Kodeks rodzinny i opiekuńczy](#), 25 lutego 1964 r., art. 148 §§ 1-1a.

porządkiem prawnym i w takiej sytuacji zastosowanie znajduje Umowa między Rzeczypospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych.

Fakt umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej na Ukrainie na podstawie decyzji administracyjnej nie jest w Polsce całkowicie podważany i uznawany za nieistniejący, jednak wymaga potwierdzenia przez sąd rejonowy. Taka jest też praktyka polskich organów sądowych¹⁴.

Postępowanie o ustanowienie opiekuna tymczasowego może zostać wszczęte na wniosek lub z urzędu. Uprawnionymi do złożenia wniosku są: Straż Graniczna; wójt, burmistrz, prezydent miasta, starosta, marszałek województwa; prokurator; Policja; kierownicy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, o których mowa w art. 6 pkt 5 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej; przedstawiciele organizacji międzynarodowych lub pozarządowych zajmujących się pomocą cudzoziemcom; osoba, która sprawuje faktyczną opiekę nad dzieckiem; osoba, która sprawuje faktyczną opiekę nad dzieckiem po jego wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i sprawuje tę opiekę w dniu złożenia wniosku; inne osoby lub podmioty, w zakresie ich zadań. Sąd rozpoznaje sprawę niezwłocznie, nie później niż w terminie 3 dni od dnia wpływu wniosku do sądu lub powzięcia przez sąd wiadomości o potrzebie ustanowienia kuratora tymczasowego.

Ewidencja małych dzieci

Prowadzenie ewidencji małych dzieci ma na celu gromadzenie informacji o ich przemieszczaniu się na terenie Polski, monitorowanie ilościowe i jakościowe sprawowanej nad nimi opieki oraz miejsca i czasu sprawowania opieki. Wiedza ta jest niezbędna do zapewnienia bezpieczeństwa tym dzieciom oraz umożliwienia udzielenia im skutecznej pomocy opiekuńczej. Ponadto istnienie takiego rejestru pozwoli Polsce na przekazywanie stronie ukraińskiej informacji o liczbie dzieci, które przekroczyły polską granicę i miejscu ich pobytu na terytorium Polski. Dane te mogą okazać się niezbędne dla władz ukraińskich po zakończeniu konfliktu zbrojnego.

Kwestię ewidencji małych dzieci reguluje art. 25a ustawy z dnia 12 marca 2022 r. Zgodnie z tym przepisem małe dzieci obywatel Ukrainy, który przybył na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez opieki osoby sprawującej nad nim faktyczną opiekę, oraz małe dzieci obywatel Ukrainy, który przybył na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a przed przybyciem został umieszczony w pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy, podlega wpisowi do ewidencji, zwanej dalej "rejestrem małych dzieci".

¹⁴ Tymińska A. (2022), [Dzieci z pieczy zastępczej oraz małe dzieci bez opieki z Ukrainy: ocena ex-post regulacji i praktyki stosowania specustawy ukraińskiej](#), Warszawa 2022.

Rejestr małoletnich jest prowadzony przez ministra właściwego do spraw rodziny i powiatowe centra pomocy rodzinie za pomocą systemu teleinformatycznego umożliwiającego prowadzenie tego rejestru, przekazywanie do niego danych, usuwanie z niego danych oraz udostępnianie z niego danych.

Ustawa nie określa, w jaki sposób odbywa się rejestracja. W związku z tym informacje można uzyskać na przejściach granicznych lub przy ubieganiu się o ochronę czasową. Niestety w ustawie nie ma informacji o rejestrze dla dzieci i opiekunów, którzy przejeżdżają przez Polskę, ale są w drodze do innego miejsca. Trudno określić, jak taki rejestr miałby funkcjonować.

Ewidencja małoletnich zawiera dane obejmujące: imię (imiona) i nazwisko osoby, która przybyła na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z małoletnim, dla którego sprawowała pieczę zastępczą na terytorium Ukrainy, oraz osoby reprezentującej małoletniego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zwanej dalej "opiekunem"; imię (imiona) i nazwisko małoletniego; obywatelstwo małoletniego i opiekuna; adres ostatniego miejsca zamieszkania małoletniego na Ukrainie; niepełnosprawność małoletniego; stan zdrowia małoletniego; stosunek małoletniego do innych małoletnich, którzy przekroczyli granicę; numer PESEL małoletniego i opiekuna - jeżeli został nadany; datę urodzenia małoletniego i opiekuna - jeżeli numer PESEL nie został nadany; miejsce zamieszkania małoletniego i opiekuna na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej; datę przybycia małoletniego i opiekuna do miejsca zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej; rodzaj dokumentu, na podstawie którego małoletni i opiekun przekroczyli granicę - jeżeli występuje; serię i numer dokumentu, na podstawie którego małoletni i opiekun przekroczyli granicę - jeżeli występuje; adres poczty elektronicznej opiekuna; numer telefonu opiekuna; rodzaj, numer i odwzorowanie cyfrowe dokumentu potwierdzającego tożsamość małoletniego; rodzaj, numer i odwzorowanie cyfrowe dokumentu potwierdzającego tożsamość opiekuna; fotografię małoletniego; fotografię osoby, która przybyła z małoletnim na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na rzecz której małoletni sprawował pieczę zastępczą na terytorium Ukrainy; informację o miejscu i dacie przekroczenia granicy przez małoletniego i opiekuna; informację o sytuacji opiekuńczej małoletniego, w tym informację o ustanowieniu opiekuna tymczasowego oraz dane opiekuna; informację o dacie zakończenia sprawowania opieki przez opiekuna lub opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez opiekuna.

2.1.2. Dzieci ewakuowane z ukraińskich placówek

Po 24 lutego 2022 r. do Polski przyjeżdżały nie tylko dzieci wraz z rodzicami i opiekunami, ale także dzieci przebywające w pieczy zastępczej na Ukrainie, głównie instytucjonalnej, bo taki system w tym kraju dominuje. Również w odniesieniu do tych dzieci organy i instytucje państwowe zostały zobowiązane do podjęcia określonych działań w celu

zapewnienia im schronienia i bezpieczeństwa. Środki te obejmują: 1) opiekę nad dziećmi, 2) rejestrację dziecka w rejestrze małoletnich.

Opieka nad ewakuowanymi dziećmi

Ewakuowane dzieci, również dzięki działaniom organizacji pozarządowych (takich jak np. Fundacja HAPPY KIDS), miały zapewnione bezpieczeństwo medyczne, wsparcie psychologiczne, zaspokojenie potrzeb rozwojowych, zaspokojenie potrzeb edukacyjnych, bezpieczeństwo, potrzeby bytowe i sanitarne od pierwszych tygodni pobytu.¹⁵

Kwestie prawne dotyczące umieszczania w Polsce dzieci pochodzących z ukraińskiej pieczy zastępczej reguluje art. 27 ustawy z dnia 12 marca 2022 r.

Dzieci w wieku poniżej 3 lat

Dzieci do lat 3 mogły być umieszczane wyłącznie w rodzinnej pieczy zastępczej. Wyjątkowo, umieszczenie dziecka w wieku do lat 3 w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego jest możliwe w przypadku, gdy matka lub ojciec tego dziecka są umieszczeni w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej, a także w innych wyjątkowych przypadkach, w szczególności gdy uzasadnia to stan zdrowia dziecka lub gdy w grę wchodzi rodzeństwo.

Dzieci w wieku powyżej 3 lat

Dzieci powyżej 3 roku życia ewakuowane z Ukrainy na terytorium Polski z instytucjonalnej pieczy zastępczej zostały umieszczone w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego albo w rodzinnej pieczy zastępczej zgodnie z przepisami ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Zgodnie z oświadczeniem polskiego Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 23 lutego 2023 r., około 3000 dzieci, głównie z instytucjonalnych domów dziecka, zostało ewakuowanych do Polski po rosyjskiej agresji na Ukrainę. Zgodnie z informacjami udostępnionymi przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, na dzień 27 czerwca 2023 r. w Polsce zarejestrowanych było 2 761 ukraińskich dzieci, które przed przyjazdem do Polski zostały umieszczone w pieczy zastępczej¹⁶. W trosce o bezpieczeństwo i komfort ewakuowanych dzieci rząd polski wspólnie z rządem ukraińskim podjął decyzję

¹⁵ Happy Kids, [Rok wojny - co dalej z ukraińskimi dziećmi ewakuowanymi do Polski](#), 17 lutego 2023 r.

¹⁶ Odpowiedź Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej na wniosek HFPC o udostępnienie informacji publicznej, 5 lipca 2023 r.

o nierozdzielaniu dzieci i w takich grupach, w jakich dzieci przyjeżdżały do Polski (były to grupy liczące do 150 dzieci każda) z ukraińskich placówek pieczy zastępczej, przebywały w odpowiednich ośrodkach w Polsce i tak jest do chwili obecnej¹⁷.

Umowa międzynarodowa między Polską a Ukrainą z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, sporządzona w Kijowie, przewiduje wzajemne uznawanie przez oba kraje orzeczeń sądowych wydanych w niematerialnych sprawach cywilnych, a do tej grupy należą sprawy rodzinne i opiekuńcze. Ukraińskie rodziny zastępcze ustanowione na mocy orzeczenia sądu są uznawane za równoważne rodzinom zastępczym z Polski i mają dostęp do świadczeń w Polsce. Nieco trudniejszą sytuację mają ukraińscy rodzice zastępczy, którzy nabyli uprawnienia w drodze decyzji administracyjnej. Potrzebują oni potwierdzenia wydanego przez polski sąd rejonowy. Do tych ostatnich ma więc zastosowanie art. 27 ust. 4a ustawy z dnia 12 marca 2022 r., zgodnie z którym nie umieszcza się dziecka w pieczy zastępczej, jeżeli przed przybyciem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zostało umieszczone w pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy i przybyło na terytorium Polski wraz z osobą sprawującą tę pieczę; w takim przypadku sąd ustanawia tę osobę tymczasowym opiekunem, chyba że dobro dziecka jest zagrożone.

Wpis dziecka do rejestru małoletnich

Uwagi dotyczące rejestrów małoletnich są takie same jak te opisane w pkt 2.1.1.

2.2. Zabezpieczenia i środki przeciwdziałające ryzyku brutalnych

¹⁷ Infor.pl, [Prawie 3 tys. dzieci z ukraińskich domów dziecka trafiło do Polski](#), 23 lutego 2023 r.; Dudkiewicz J., [Ukraińskie domy dziecka w Polsce: po setce dzieci. Znęcanie się i przemoc seksualna są nieuniknione](#), WysokieObcasy.pl, 12 kwietnia 2022 r.

przestępstw wobec dzieci uciekających z Ukrainy

2.2.1. Zabezpieczenia mające na celu ochronę dzieci przed przestępstwami

Jak wskazano w sekcji 2.1.1, dzieci przesiedlone z Ukrainy są szczególnie narażone na stanie się ofiarą handlu ludźmi lub nielegalnej adopcji¹⁸.

Na fakt, że ukraińskie dzieci są zagrożone przestępczością zwracał również uwagę Rzecznik Praw Dziecka¹⁹. Jednakże wniosek HFPC o udostępnienie informacji publicznej w tym zakresie nie został dotychczas rozpatrzony przez Biuro Rzecznika Praw Dziecka.

Ustawa z dnia 12 marca 2022 r., która ma szczególny charakter i została opracowana właśnie w celu zapewnienia pomocy osobom, które przybyły na terytorium Polski w poszukiwaniu schronienia po wybuchu konfliktu na Ukrainie, przewiduje obowiązki organów i instytucji państwowych w zakresie uregulowania sytuacji prawnej dziecka przybyłego bez rodziców i opieki oraz zapewnienia mu bezpieczeństwa.

Prawo to przewiduje szereg zabezpieczeń mających na celu ochronę dzieci przed przestępstwami. Mogą one obejmować:

1. wymóg złożenia przez kandydata na opiekuna tymczasowego oświadczenia, że nie zachodzą wobec niego przesłanki z art. 148 § 1 i 1a ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy.

Dziecko pozostające pod opieką tymczasowego opiekuna jest również potencjalnie narażone na ryzyko popełnienia przestępstwa, zwłaszcza gdy opiekun jest osobą obcą dla dziecka. Mając to na uwadze, ustawodawca w art. 25 ust. 5 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. przewidział, że sąd, wyznaczając tymczasowego opiekuna, kieruje się dobrem dziecka. Opiekun tymczasowy powinien być powołany przede wszystkim spośród krewnych, powinowatych lub innych osób dających rękojmię należytego wykonywania obowiązków opiekuna. Zastosowanie znajdzie tu również przepis art. 148 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Oznacza to, że kandydat na opiekuna tymczasowego musi mieć pełną zdolność do czynności prawnych, nie może być

¹⁸ UNICEF, "[Dzieci uciekające przed wojną na Ukrainie są narażone na handel ludźmi i wykorzystywanie](#)", 21 marca 2022 r.

¹⁹ K. Kropiwiec, D. Al Shehabi, [RPD: zdecydowana większość problemów dzieci wynika z braku stabilności w domu](#), Radio.Opole.pl, 8 lipca 2023 r.

pozbawiony praw publicznych oraz władzy rodzicielskiej nad własnymi dziećmi, a także nie może być skazany prawomocnym wyrokiem za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności albo za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby lub przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z małoletnim; nie może być wobec niego orzeczony zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi, lub obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu. Oświadczenie składane jest pod groźbą odpowiedzialności karnej;

2. ewidencja małoletnich (art. 27 ustawy z dnia 12 marca 2022 r.)

Prowadzenie ewidencji ma na celu gromadzenie informacji o ich przemieszczaniu się na terenie Polski, monitorowanie ilościowe i jakościowe sprawowanej nad nimi opieki oraz miejsca i czasu sprawowania opieki. Wiedza ta jest niezbędna do zapewnienia bezpieczeństwa tym dzieciom i umożliwienia udzielenia im skutecznej pomocy opiekuńczej. Ponadto istnienie takiego rejestru pozwoli Polsce na przekazywanie stronie ukraińskiej informacji o liczbie dzieci, które przekroczyły polską granicę i miejscu ich pobytu na terytorium Polski. Dane te mogą okazać się niezbędne dla władz ukraińskich po zakończeniu konfliktu zbrojnego. Kwestię ewidencji małoletnich określa art. 25a ustawy z dnia 12 marca 2022 roku. Zgodnie z tym przepisem małoletni obywatel Ukrainy, który przybył na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez opieki osoby sprawującej nad nim faktyczną opiekę, oraz małoletni obywatel Ukrainy, który przybył na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a przed przybyciem został umieszczony w pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy, podlega wpisowi do ewidencji, zwanej dalej "rejestrem małoletnich". Rejestr małoletnich prowadzi minister właściwy do spraw rodziny oraz powiatowe centra pomocy rodzinie za pomocą systemu teleinformatycznego umożliwiającego prowadzenie tego rejestru, przekazywanie do niego danych, usuwanie z niego danych oraz udostępnianie z niego danych;

3. nadzorowanie realizacji praw i obowiązków kuratora tymczasowego

W celu zapewnienia dziecku bezpieczeństwa i ochrony przed krzywdzeniem prawo polskie przewiduje również nadzór nad działalnością opiekunów tymczasowych. Zgodnie z art. 25 ust. 3-3b nadzór nad realizacją praw i obowiązków opiekuna tymczasowego sprawuje ośrodek pomocy społecznej lub centrum usług społecznych. Udziela on również pomocy prawnej, organizacyjnej i psychologicznej opiekunom tymczasowym i dzieciom ukraińskim pozostającym pod ich opieką;

4. zaostrzenie kar za niektóre przestępstwa popełnione podczas konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy

Art. 72 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. zaostrzył odpowiedzialność karną za niektóre przestępstwa, na które narażone są osoby przybywające z Ukrainy na terytorium Polski, w szczególności dzieci. Zgodnie z tym przepisem, skazując sprawcę, który w czasie konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy popełnił przestępstwo określone w:

(1) art. 189 (bezprawne pozbawienie wolności), art. 189a § 2 (przygotowanie do handlu ludźmi), art. 191 § 1-2 (stosowanie przemocy wobec osoby lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania), art. 191 § 1-2 (stosowanie przemocy wobec osoby lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia) ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny - sąd wymierza karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy od roku, a w przypadku przestępstwa określonego w art. 189 § 3 na czas nie krótszy od lat 5, w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo zwiększonego o połowę;

2) art. 204 § 1 i 2 kk (sutenerstwo) ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny - sąd wymierza karę pozbawienia wolności od lat 5 do lat 15;

3) art. 203 (zmuszanie do prostytucji) lub 204 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny - sąd wymierza karę pozbawienia wolności od 8 do 15 lat albo karę 25 lat pozbawienia wolności;

4) art. 189a § 1 (handel ludźmi) ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny - sąd wymierza karę pozbawienia wolności od 10 do 15 lat albo karę 25 lat pozbawienia wolności.

2.2.2. Wsparcie dla dzieci będących ofiarami przestępstw

Dzieci przesiedlone z Ukrainy mogą - w przypadku doświadczenia pokrzywdzenia przestępstwem - otrzymać wsparcie prawne i psychologiczne w Polsce.

W szczególności należy zwrócić uwagę na istnienie specjalnych infolinii dedykowanych dzieciom z Ukrainy. Infolinie te są prowadzone przez następujące podmioty:

1. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę - Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę prowadzi telefon zaufania dla dzieci i młodzieży, który działa codziennie, 7 dni w tygodniu. Dzieci dzwoniące na infolinię mogą porozmawiać o wszystkim i uzyskać wsparcie (w tym prawne i psychologiczne). W sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia dzwoniącego dziecka, przedstawiciel telefonu zaufania skontaktuje się z osobami, które zapewnią dziecku bezpieczeństwo i podejmą odpowiednie działania (<https://116111.pl>). Z telefonu mogą korzystać dzieci w każdym wieku, a także dzieci z

niepełnosprawnościami, dzieci doświadczające przemocy i przestępstw. Telefon jest czynny 24 godziny na dobę, jednak po ukraińsku od 14:00 do 24:00 (<https://116111.pl/ua/>);

2. Rzecznik Praw Dziecka - infolinia Rzecznika Praw Dziecka 800 12 12 12 i czat online

Udziela poradnictwa i wsparcia psychologicznego, a także wskazówek, gdzie i co zrobić oraz u jakich podmiotów szukać pomocy w sytuacji doświadczania depresji, przemocy w rodzinie, przemocy rówieśniczej, przestępstw (w tym seksualnych). Umieszczenie Dziecięcego Telefonu Zaufania w strukturach Biura Rzecznika Praw Dziecka umożliwia jego konsultantom zajęcie się problemem, monitorowanie sytuacji i organizowanie dalszej pomocy w oparciu o współpracę z wieloma instytucjami (<https://brpd.gov.pl/dzieciocy-telefon-zaufania-rzecznika-praw-dziecka/>). Z telefonu i pomocy mogą korzystać dzieci w każdym wieku, a także dzieci niepełnosprawne, dzieci doświadczające przemocy i przestępstwa. Z pomocy mogą korzystać wszystkie dzieci, w tym dzieci z Ukrainy, także w języku ukraińskim i rosyjskim;

3. Komitet Ochrony Praw Dziecka - zapewnia pomoc i wsparcie, a także pomoc prawną dzieciom przesiedlonym z Ukrainy. Z Komitetem Ochrony Praw Dziecka można skontaktować się telefonicznie pod numerami: 22 626 94 19, 504 059 819, 504 190 740 lub mailowo: kopd@kopd.pl, prawnik@kopd.pl²⁰.

Ponadto, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 12 marca 2022 r., dzieci mają również prawo do bezpłatnej pomocy prawnej, a także pomocy terapeutycznej. Przykładowo, zgodnie z art. 25 ust. 3aa i 3b wskazanej ustawy, opiekunom tymczasowym i dzieciom pozostającym pod ich opieką przysługuje prawo do nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, w trybie i na zasadach określonych w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej. Opiekunom tymczasowym ustanowionym dla dzieci, o których mowa w ust. 7 zdanie trzecie, oraz dzieciom pozostającym pod ich opieką powiat zapewnia pomoc psychologiczną.

2.2.3. Ochrona dzieci jako ofiar przestępstw

W sytuacji, gdy dziecko z Ukrainy doświadczy przestępstwa w Polsce, obowiązują takie same procedury, jak w przypadku dziecka będącego obywatelem polskim. W przypadku uzyskania przez organy ścigania (np. Policję, prokuratora) informacji o popełnieniu przestępstwa na szkodę dziecka, zostanie wszczęte postępowanie karne w celu ustalenia sprawcy przestępstwa i pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej. Informacja może pochodzić z różnych źródeł, np. od rodziców lub opiekunów dziecka, którzy zawiadomili

²⁰ Komitet Ochrony Praw Dziecka, [Pomoc i wsparcie – допомога і підтримка](#), 28 lutego 2022 r.

Policję, od osoby z telefonu zaufania, do której dziecko zadzwoniło, a także od każdej osoby, która posiada informacje o czynie (w tym od osoby udzielającej pomocy dziecku lub jego rodzinie).

W postępowaniu karnym pokrzywdzone dziecko nie ma zdolności do samodzielnego wykonywania swoich praw. Zgodnie z art. 51 § 2 Kodeksu postępowania karnego prawa te wykonują jego przedstawiciele ustawowi lub osoba, pod której stałą pieczę dziecko pozostaje. W przypadku dziecka z Ukrainy będą to jego rodzice lub opiekunowie prawni ustanowieni przez sąd albo kurator tymczasowy. Jeżeli jednak sprawcą przestępstwa na szkodę dziecka będzie jego rodzic lub małżonek rodzica, wówczas rodzic niebędący sprawcą nie może reprezentować swojego dziecka, lecz ustanawia się dla niego kuratora procesowego dla pokrzywdzonego dziecka (art. 98 w zw. z art. 99 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w zw. z art. 51 § 2 Kodeksu postępowania karnego). Rozwiązanie to jest uzasadnione tym, że taki rodzic, reprezentując dziecko, może nie być w pełni obiektywny i podświadomie działać na jego niekorzyść, chcąc pomóc drugiemu rodzicowi.

Ponieważ dziecko nie może samodzielnie korzystać ze swoich praw w procesie karnym, co do zasady nie jest ono jego aktywnym uczestnikiem. Zasada ta doznaje jednego wyjątku, gdy dziecko wzywane jest do złożenia zeznań w charakterze świadka. Polski proces karny przewiduje dwa tryby przesłuchania - zwykły i zabezpieczający.

Tryb zwyczajny wynika z art. 177 Kodeksu postępowania karnego (dalej k.p.k.) i modelowo polega na tym, że dziecko jest przesłuchiwane jak osoba dorosła. Oznacza to, że w postępowaniu przygotowawczym osoba jest przesłuchiwana przez prowadzącego to postępowanie (np. na komisariacie policji lub w siedzibie jednostki prokuratury), natomiast w postępowaniu jurysdykcyjnym na sali rozpraw przez sąd. W czynności takiej mogą uczestniczyć strony, tj. także podejrzany/oskarżony, obrońca, pełnomocnik i biegły. Przesłuchanie takie powinno być w miarę możliwości przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub opiekuna faktycznego albo osoby pełnoletniej wskazanej przez osobę przesłuchiwaną, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie lub sprzeciwia się temu osoba przesłuchiwana (art. 171 § 3 k.p.k.). Ten tryb przesłuchania będzie miał zastosowanie do małoletniego świadka, gdy nie zachodzą przesłanki do przesłuchania go w trybie zabezpieczającym²¹.

Tryb ochronny obejmuje przepisy art. 185a - 185d k.p.k., a jego celem jest zapobieganie doświadczeniu wtórnej wiktyimizacji przez osobę przesłuchiwaną w procesie karnym oraz zminimalizowanie dysproporcji pomiędzy osobą przesłuchiwaną a

²¹ Podlewska J. (2018), *Regulacje prawne dotyczące przesłuchiwania dzieci w Polsce* [w:] *Przesłuchanie małoletniego świadka w postępowaniu karnym. Przewodnik dla profesjonalistów*, Warszawa, s. 7.

przesłuchującym. Przesłuchanie ochronne polega na przeprowadzeniu go na posiedzeniu sądu z udziałem biegłego psychologa w Przyjaznym Pokoju Przesłuchań.²² Co do zasady może być ono przeprowadzone tylko raz i odbywa się bez obecności podejrzanego/oskarżonego. Procedura ta może być stosowana w czterech przypadkach:

A) po pierwsze, w stosunku do dziecka pokrzywdzonego przestępstwem popełnionym z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub określonym w rozdziałach XXIII, XXV i XXVI Kodeksu karnego (dalej k.k.) - jeżeli w chwili przesłuchania nie ukończyło 15 lat i tylko wtedy, gdy zeznania pokrzywdzonego mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania lub zostanie uwzględniony wniosek dowodowy oskarżonego, który w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego nie miał obrońcy (art. 185a § 1 k.p.k.);

B) po drugie, w odniesieniu do pokrzywdzonego dziecka, które w chwili przesłuchania ukończyło 15 lat, gdy zachodzi obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wyrzucić negatywny wpływ na jego stan psychiczny (art. 185a § 4 k.p.k.);

C) po trzecie, ochronny tryb przesłuchania może być zastosowany do przesłuchania świadka przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub określonego w rozdziałach XXV i XXVI Kodeksu karnego, jeżeli w chwili przesłuchania nie ukończył on 15 roku życia;

D) czwarta sytuacja, w której znajduje zastosowanie ochronny tryb przesłuchania, wynika z art. 185c § 1 i 2 k.p.k. Zgodnie z brzmieniem tych przepisów w trybie ochronnym przesłuchuje się pokrzywdzonego przestępstwem określonym w art. 197-199 k.k., który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat²³.

Zarówno dziecko podczas przesłuchania, jak i rodzic korzystający z praw pokrzywdzonego mają prawo do korzystania z pomocy tłumacza. Zgodnie bowiem z art. 204 k.p.k., tłumacza należy wezwać, jeżeli zachodzi potrzeba przesłuchania: 1) osoby

²² Makaruk K., Maślowska P. (2021), *Ochrona małoletniego pokrzywdzonego przed wielokrotnym przesłuchaniem - rozważania w świetle wyników badania jakościowego*, Dziecko Krzywdzone, t. 20 nr 1, s. 65-67; Brulińska D., Dajnowicz D. (2015), *Dziecko jako świadek w procesie karnym w ujęciu teoretycznym i praktycznym*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, t. XXXV, AUWr nr 3670, s. 88.

²³ Zbrojewska M., Małolepszy A. (2011), *Dziecko jako świadek w procesie karnym*, Studia Gdańskie, t. XXVIII, s. 106-108; Osiak-Krynicka K. (2019), *Nowe zasady przesłuchania w trybie art. 185c Kodeksu postępowania karnego osoby pokrzywdzonej przestępstwem z art. 197-199 Kodeksu karnego*, Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis, t. 8(2), s. 149-163.

głuchej lub niemej, a porozumiewanie się z nią za pomocą pisma nie jest wystarczające; 2) osoby, która nie włada językiem polskim. Tłumacza należy również wezwać, gdy zachodzi potrzeba przetłumaczenia pisma sporządzonego w języku obcym na język polski lub odwrotnie albo zapoznania strony z treścią przeprowadzanego dowodu.

2.2.4. Gwarancje proceduralne dla dzieci jako podejrzanych lub oskarżonych

Jeżeli dziecko z Ukrainy popełniło przestępstwo lub wykroczenie na terytorium Polski, zasady jego odpowiedzialności nie różnią się od zasad odpowiedzialności obywatela polskiego, gdyż – co do zasady – cudzoziemcy, którzy popełnili przestępstwo lub wykroczenie na terytorium Polski, ponoszą taką samą odpowiedzialność jak obywatele polscy. Podlegają identycznemu postępowaniu i grozi im taka sama kara przewidziana w Kodeksie karnym lub Kodeksie wykroczeń. Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, polskie przepisy karne stosuje się do sprawcy, który popełnił przestępstwo na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także na polskim statku wodnym lub powietrznym, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej.

Należy jednak podkreślić, że w Polsce, zgodnie z art. 10 § 1 Kodeksu karnego, odpowiedzialność karną może ponieść osoba, która ukończyła 17 lat. Natomiast zasady odpowiedzialności za popełnienie czynu karalnego przez dziecko, które nie ukończyło 17 lat, reguluje ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich. Dziecko odpowiada wówczas przed sądem opiekuńczym. Należy jednak wskazać, że od powyższej zasady istnieje wyjątek: mianowicie, zgodnie z art. 10 § 2 Kodeksu karnego, dziecko, które po ukończeniu 15 lat dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 i art. 280 Kodeksu karnego, może ponieść odpowiedzialność na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

Zgodę na pociągnięcie dziecka do odpowiedzialności karnej po ukończeniu 15 roku życia wydaje sąd opiekuńczy, który następnie przekazuje sprawę do sądu karnego. W takim postępowaniu sytuacja procesowa dziecka jako oskarżonego lub podejrzanego nie różni się zasadniczo od sytuacji osoby dorosłej, a dziecko samodzielnie wykonuje swoje prawa i obowiązki, jednak istnieją pewne szczególne rozwiązania, które mają pomóc i zapewnić dziecku realizację jego praw. Te szczególne ustalenia obejmują:

1. art. 79 § 1 pkt 1 k.p.k., zgodnie z którym osoba, która nie ukończyła 18 lat, musi mieć obrońcę w procesie karnym;
2. art. 76 k.p.k., zgodnie z którym jeżeli oskarżony jest nieletni albo ubezwłasnowolniony, jego przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której pieczęć oskarżony pozostaje, może podejmować wszelkie czynności procesowe na jego korzyść, a w szczególności składać środki odwoławcze lub wnioski oraz ustanowić obrońcę;
3. tymczasowe aresztowanie może być stosowane tylko wtedy, gdy umieszczenie w schronisku dla nieletnich byłoby niewystarczające (art. 67 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wsparciu i resocjalizacji nieletnich).

Ponadto, dziecko będące podejrzanym/oskarżonym, podobnie jak osoba dorosła, ma prawo m.in. do korzystania z pomocy tłumacza (art. 72 k.p.k.), do porozumiewania się z obrońcą pod nieobecność innych osób oraz korespondencyjnie, jeżeli jest tymczasowo aresztowane (art. 73 k.p.k.), do złożenia wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu (art. 78 k.p.k.), do obrony, w tym do korzystania z pomocy obrońcy (art. 6 k.p.k.), do składania wniosków o podjęcie czynności, które organ może lub ma obowiązek podjąć z urzędu (art. 9 § 2 k.p.k.), do bycia informowanym o swoich prawach i obowiązkach (art. 16 k.p.k.).

2.3. Ustalenia dotyczące opieki/przedstawicielstwa prawnego dla dzieci bez opieki i rozdzielonych uciekających z Ukrainy

2.3.1. Dzieci przybyłe bez opieki

Jeżeli dziecko samo przybyło do Polski z Ukrainy po 24 lutego 2022 r., uciekając przed konfliktem zbrojnym, podlega innym zasadom opieki niż dzieci z państw trzecich przybywające na terytorium Polski. Do takiego dziecka stosuje się przepisy ustawy z dnia 12 marca 2022 r.

Jeżeli dziecko przybyłe z Ukrainy nie ma w Polsce rodziców lub innych opiekunów prawnych, konieczne jest złożenie wniosku o ustanowienie dla niego opiekuna tymczasowego. Opiekun tymczasowy reprezentuje dziecko przed sądami i urzędami,

sprawuje pieczę nad dzieckiem i jego majątkiem (art. 25 ustawy z dnia 12 marca 2022 r.)²⁴.

Opiekunem może być krewny dziecka, powinowaty lub inna osoba dająca rękojmię należytego wykonywania obowiązków opiekuna. Nie ma wymagań co do obywatelstwa, znajomości języka polskiego lub polskiego prawa. Opiekunem dziecka może zostać obywatel zarówno Polski, jak i Ukrainy. Jeden opiekun tymczasowy może być ustanowiony dla kilkorga dzieci, jeżeli nie zachodzi sprzeczność między ich interesami, natomiast dla rodzeństwa powinien być ustanowiony jeden opiekun. Należy jednak podkreślić, że jeżeli dziecko przybyło na terytorium Polski samodzielnie, bez żadnych krewnych, opiekun tymczasowy może być ustanowiony dla dziecka także spośród osób obcych dla tego dziecka²⁵.

Chociaż opiekun tymczasowy sprawuje codzienną opiekę nad dzieckiem i reprezentuje je, może on podejmować decyzje jedynie w sprawach bieżących. Aby podjąć ważniejszą decyzję dotyczącą dziecka (np. poddanie dziecka operacji, wyjazd z kraju), musi on uzyskać zgodę sądu opiekuńczego²⁶.

Jak wynika z art. 25 ust. 2 ustawy z dnia 12 marca 2022 r., opiekun tymczasowy, o ile zakres jego praw i obowiązków nie został inaczej określony przy jego powołaniu, jest uprawniony do reprezentowania dziecka oraz sprawowania pieczy nad jego osobą i majątkiem. Opiekun tymczasowy powinien uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszystkich ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka. Reprezentacja, tj. występowanie w imieniu dziecka w obrocie prawnym i sprawowanie pieczy prawnej nad dzieckiem, jest ograniczona w ważniejszych sprawach, w których opiekun musi uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego. Ustawa nie precyzuje jednak, jakie decyzje lub ich rodzaj zalicza się do tych ważniejszych, a jakie do mniej ważnych, niewymagających dodatkowego potwierdzenia sądu. Przez pieczę nad osobą i majątkiem dziecka należy rozumieć faktyczny obowiązek zapewnienia dziecku miejsca i odpowiednich warunków do życia. Należy jednak podkreślić, że sąd ma możliwość modyfikacji zakresu praw i obowiązków opiekuna, np. ich ograniczenia, jeżeli uzna to za stosowne.

Postępowanie o ustanowienie kuratora tymczasowego może być wszczęte na wniosek lub z urzędu. Katalog podmiotów uprawnionych do wszczęcia takiego postępowania

²⁴ Coviuh I., Khomyn Y., Strama A. (2023), [Opieka tymczasowa nad małoletnim dzieckiem z Ukrainy. Przewodnik dla opiekunów](#), Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, Kraków 2023.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

określa art. 25 ust. 11 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. Jeżeli natomiast ktoś posiada informację o dziecku z Ukrainy, które przebywa w Polsce bez opieki i nie został dla niego ustanowiony opiekun tymczasowy, może zawiadomić o tym właściwy sąd opiekuńczy. Sąd powinien wówczas wszcząć odpowiednie postępowanie z urzędu²⁷.

Postępowanie o ustanowienie kuratora tymczasowego prowadzi sąd opiekuńczy właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka. Jeżeli np. dziecko zamieszkuje w Warszawie, wniosek o ustanowienie kuratora tymczasowego należy złożyć do sądu rejonowego właściwego dla tej dzielnicy. Postępowanie to nie podlega opłacie, a jego koszty ponosi Skarb Państwa. Sąd rozpoznaje sprawę niezwłocznie, nie później niż w terminie 3 dni od dnia otrzymania wniosku lub powzięcia wiadomości o potrzebie ustanowienia kuratora tymczasowego. Sąd przeprowadza rozprawę, wysłuchuje wnioskodawcę o ustanowienie opiekuna tymczasowego i opiekuna faktycznego oraz dziecko, jeżeli jego stopień dojrzałości na to pozwala. Niekiedy, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, sąd może oprzeć się na przedłożonych dokumentach i rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym. Postanowienie o ustanowieniu kuratora tymczasowego podlega wykonaniu z chwilą ogłoszenia lub wydania i jest doręczane uczestnikom postępowania, właściwej jednostce organizacyjnej pomocy społecznej, powiatowemu centrum pomocy rodzinie oraz Komendantowi Głównemu Straży Granicznej. Nadzór nad realizacją praw i obowiązków opiekuna tymczasowego sprawuje ośrodek pomocy społecznej lub centrum usług społecznych oraz powiatowe centrum pomocy rodzinie. Opiekun tymczasowy sprawujący opiekę nad więcej niż 15 dzieci może wystąpić do powiatowego centrum pomocy rodzinie z wnioskiem o zatrudnienie osoby do pomocy. Powiatowe centrum pomocy rodzinie udziela pomocy prawnej, organizacyjnej i psychologicznej wszystkim opiekunom tymczasowym oraz dzieciom pozostającym pod ich opieką²⁸.

²⁷ Tymińska A. (2022), [Dzieci w pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

²⁸ Tymińska A. (2022), [Dzieci w pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Warszawa 2022; Covtuh I., Khomyn Y., Strama A. (2023), [Tymczasowa opieka nad małoletnim dzieckiem z Ukrainy. Poradnik dla opiekunów](#), Kraków 2023; Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, [Jak zostać tymczasowym opiekunem dziecka z Ukrainy bez rodziców](#), Warszawa 2022.

2.3.2. Dzieci przybyte bez rodziców, ale z innymi członkami rodziny, sąsiadami lub przyjaciółmi rodziny .

W sytuacji, gdy dziecko zostało przesiedlone z Ukrainy, kwestię jego opieki i reprezentacji, podobnie jak w przypadku dzieci opisanych w pkt 2.3.1, regulują przepisy ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o cudzoziemcach. Ponieważ dziecko przybyło na terytorium Polski bez osób będących jego rodzicami lub opiekunami prawnymi, tj. osób uprawnionych do jego reprezentacji z mocy prawa, konieczne jest ustanowienie dla takiego dziecka opiekuna tymczasowego na podstawie art. 25 wskazanej ustawy. Sytuacja dziecka, które przybyło z członkiem rodziny, sąsiadem lub przyjacielem rodziny różni się od sytuacji dziecka, które przybyło samo o tyle, że osoby te mogą zostać ustanowione tymczasowymi opiekunami takiego dziecka²⁹. Szczegółowe regulacje dotyczące opiekuna tymczasowego znajdują się w pkt 2.3.1.

2.3.3. Dzieci przybyte w ramach grupy, z ukraińskiej instytucji lub opiekunów zastępczych (z wyznaczonym opiekunem prawnym lub bez)

W związku z konfliktem zbrojnym na Ukrainie na terytorium Polski przybyły również dzieci przebywające w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Kwestia ich reprezentacji różni się w zależności od tego, czy przybyły one na terytorium Polski wraz z opiekunami oraz od rodzaju pieczy.

Przede wszystkim należy wskazać, że sytuacja dzieci przebywających w pieczy zastępczej może się różnić w zależności od tego, co jest podstawą pieczy zastępczej - orzeczenie sądu czy decyzja administracyjna.

Na Ukrainie system pieczy zastępczej różni się od polskiego i charakteryzuje się m.in. następującymi rozwiązaniami:

- większość dzieci trafia do pieczy zastępczej nie z powodu pozbawienia władzy rodzicielskiej lub utraty rodziców, ale na ich prośbę;
- zdecydowana większość dzieci przebywa w placówkach edukacyjnych i rehabilitacyjnych dla osób z niepełnosprawnościami lub z problemami

²⁹ Tymińska A. (2022), [Dzieci w pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022; Covtuh I., Khomyn Y., Strama A. (2023), [Opieka tymczasowa nad małoletnim dzieckiem z Ukrainy. Poradnik dla opiekunów](#), Kraków 2023.

- zdrowotnymi oraz w szkołach z internatem dla uzdolnionych dzieci i młodzieży, na przykład z obszarów wiejskich;
- opieka zastępcza na Ukrainie jest w przeważającej mierze instytucjonalna – podczas gdy kraje UE (w tym Polska) prowadzą politykę deinstytucjonalizacji opieki zastępczej, np. poprzez wprowadzenie ograniczeń liczbowych lub wiekowych w systemach opieki zastępczej;
 - warunki bytowe w instytucjonalnej pieczy zastępczej na Ukrainie są bardzo często złe – zarówno z punktu widzenia infrastruktury placówek, jak i stosunku liczby personelu do liczby podopiecznych/wychowanków;
 - decyzja o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej może być podjęta nie tylko w postępowaniu sądowym, ale również w postępowaniu administracyjnym, co w polskich warunkach jest niemożliwe³⁰.

Rodzinna opieka zastępcza

- jeżeli dziecko przebywało w rodzinnej pieczy zastępczej, tj. zostało umieszczone w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka na terytorium Ukrainy na podstawie orzeczenia sądu, i przyjechało do Polski wraz z osobą sprawującą nad nim opiekę, takiego dziecka nie umieszcza się w rodzinnej pieczy zastępczej w Polsce, lecz ustanawia się dla niego w Polsce kuratora tymczasowego, chyba że dobro dziecka jest zagrożone (art. 27 ust. 4a w zw. z art. 25 ust. 7 ustawy z dnia 12 marca 2022 r.). W takiej sytuacji konieczne jest wystąpienie do sądu z wnioskiem o ustanowienie kuratora tymczasowego;
- jeżeli dziecko przebywało w rodzinnej pieczy zastępczej, tj. zostało umieszczone w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka na terytorium Ukrainy na podstawie decyzji administracyjnej i przyjechało do Polski wraz z osobą sprawującą opiekę nad dzieckiem, konieczne jest posiadanie potwierdzenia sprawowania tej opieki wydanego przez polski sąd rejonowy (art. 48 ust. 2 w zw. z art. 50-52 Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, sporządzonej w Kijowie dnia 24 maja 1993 r.). Wobec braku takiego potwierdzenia konieczne jest ustanowienie tych kuratorów jako kuratorów tymczasowych;
- jeżeli dziecko przebywało w rodzinnej pieczy zastępczej, tj. zostało umieszczone w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka na terytorium Ukrainy i przyjechało do Polski bez osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem:

(I) tymczasowy opiekun może zostać wyznaczony dla dziecka na podstawie art. 25 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. do czasu powrotu dziecka na Ukrainę;

³⁰ Tymińska A. (2022), [Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

(II) dziecko takie może zostać umieszczone przez sąd w rodzinnej pieczy zastępczej w Polsce na podstawie przepisów ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w art. 27 ustawy z dnia 12 marca 2022 roku. Zgodnie z tym ostatnim przepisem sąd może powierzyć pełnienie funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenie rodzinnego domu dziecka:

a) obywatelowi Rzeczypospolitej Polskiej niebędącemu wstępnym lub rodzeństwem dziecka, które nie spełnia niezbędnego warunku szkoleniowego określonego w przepisach ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, dotyczącego rodzin zastępczych lub

b) obywatelowi Ukrainy zamieszkałemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej został uznany za legalny na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z 12 marca 2022 r. i który nie spełnia warunków dla rodzin zastępczych lub prowadzących rodzinne domy dziecka w zakresie niezbędnych szkoleń. Kandydat taki składa jednak wówczas oświadczenie, że spełnia warunki, o których mowa w art. 42 ust. 1 pkt 1-4 i ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Oświadczenie składa się pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. Osoba składająca oświadczenie obowiązana jest do zawarcia w nim klauzuli następującej treści: "Jestem świadomy odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia". Klauzula ta zastępuje pouczenie organu o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia.

Institutionalna opieka zastępcza

Dzieci umieszczone w instytucjonalnej pieczy zastępczej na Ukrainie nie są integrowane z polskim systemem pieczy zastępczej po przyjeździe do Polski³¹.

Tak więc:

- jeżeli dziecko, które zostało umieszczone w instytucjonalnej pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy, przybyło na terytorium Polski bez osoby pełnoletniej odpowiedzialnej za to dziecko zgodnie z prawem obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej, wówczas konieczne jest ustanowienie dla tego dziecka opiekuna tymczasowego na podstawie art. 25 ustawy z dnia 12 marca 2022 roku;
- jeżeli dziecko, które zostało umieszczone w instytucjonalnej pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy, przybyło na terytorium Polski wraz z osobą pełnoletnią odpowiedzialną za to dziecko zgodnie z prawem obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej, wówczas konieczne jest również ustanowienie dla tego dziecka opiekuna tymczasowego na podstawie art. 25 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. Niezależnie od tego, czy dziecko umieszczone w pieczy zastępczej

³¹ Tymińska A. (2022), [Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

przybyło samo bez opiekuna, czy też przybyło z tym opiekunem, nie jest ono automatycznie włączane do systemu instytucjonalnej pieczy zastępczej w Polsce, lecz musi zostać dla niego ustanowiony przez sąd opiekun tymczasowy, którym w tym przypadku może być osoba, która była opiekunem prawnym tego dziecka na Ukrainie. Jak wskazano powyżej, zgodnie z art. 25 ust. 2 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. opiekun tymczasowy, o ile zakres jego praw i obowiązków nie został inaczej określony przy jego powołaniu, jest uprawniony do reprezentowania dziecka oraz sprawowania pieczy nad jego osobą i majątkiem. Opiekun tymczasowy powinien uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszystkich ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka.

Zgodnie z oświadczeniem polskiego Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 23 lutego 2023 r., po wybuchu wojny do Polski ewakuowano około 3000 dzieci, głównie z instytucjonalnych domów dziecka. W trosce o dobro, bezpieczeństwo i komfort ewakuowanych dzieci rządy Polski i Ukrainy postanowiły nie rozdzielać dzieci. W takich grupach, w jakich dzieci przyjechały do Polski (były to grupy liczące do 150 dzieci każda) z ukraińskich placówek opiekuńczo-wychowawczych, przebywały one w odpowiednich ośrodkach w Polsce i tak jest do chwili obecnej³².

Dzieci te były zatem umieszczane w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego albo w rodzinnej pieczy zastępczej zgodnie z przepisami ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Jeżeli jednak wśród dzieci przebywających przed przyjazdem do Polski w instytucjonalnej pieczy zastępczej znajdowały się dzieci, które nie ukończyły 3 roku życia, mogły one zostać umieszczone wyłącznie w rodzinnej pieczy zastępczej. Wyjątkowo umieszczenie dziecka do lat 3 w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego jest możliwe w przypadku umieszczenia w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej matki lub ojca dziecka, a także w innych wyjątkowych przypadkach, zwłaszcza gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub gdy w placówce przebywa rodzeństwo.

³² Infor.pl, [Prawie 3 tys. dzieci z ukraińskich domów dziecka trafiło do Polski](#), 23 lutego 2023 r.; Dudkiewicz J., [Ukraińskie domy dziecka w Polsce: po setce dzieci. Znęcanie się i przemoc seksualna są nieuniknione](#), WysokieObcasy.pl, 12 kwietnia 2022 r.

2.3.4. Dzieci przybyłe w ramach grupy, poprzez prywatne inicjatywy, takie jak kluby piłkarskie (z wyznaczonym opiekunem prawnym lub bez)

Jeśli dziecko zostało przesiedlone z Ukrainy z grupą osób z inicjatywy prywatnej, kwestia reprezentacji takiej osoby jest inna. Jeżeli w grupie osób, z którymi dziecko przybyło do Polski, znajduje się jego rodzic lub opiekun prawny, wówczas osoba ta jest uprawniona z mocy prawa do reprezentowania dziecka i wykonywania jego praw w Polsce. Sytuacja komplikuje się, gdy w grupie osób przybyłych nie ma rodziców lub opiekunów prawnych tych dzieci. W takim przypadku konieczne jest ustanowienie dla tego dziecka lub grupy dzieci opiekuna tymczasowego na zasadach określonych w art. 25 ustawy z dnia 12 marca 2022 r., gdyż dziecku należy zapewnić osobę, która będzie je reprezentować. Biorąc pod uwagę, że opiekun tymczasowy może być opiekunem zarówno jednego, jak i kilkorga dzieci, prawdopodobne jest, że osoba, która była organizatorem tego przyjazdu na terytorium Polski, a także przyjechała z dziećmi, zostanie ustanowiona ich opiekunem tymczasowym. W zakresie procedury ustanowienia opiekuna tymczasowego należy odwołać się do pkt 2.3.1.

2.4. Umieszczenie dzieci bez opieki i dzieci oddzielonych od rodziny uciekających z Ukrainy

Tabela 3 - Umieszczenie dzieci bez opieki i dzieci oddzielonych od rodziny

Rodzaj miejsca docelowego	Liczba dzieci	Szczegóły
Z dorosłymi krewnymi	NIE DOTYCZY	(Odpowiedź na wniosek o udzielenie informacji publicznej nie była dostępna w momencie przygotowywania raportu - dane nie są publicznie dostępne)
Z rodziną zastępczą	NIE DOTYCZY	(Odpowiedź na wniosek o udzielenie informacji publicznej nie była dostępna w momencie przygotowywania raportu -

		dane nie są publicznie dostępne)
Z osobą, która opiekowała się dzieckiem podczas ucieczki	NIE DOTYCZY	(Odpowiedź na wniosek o udzielenie informacji publicznej nie była dostępna w momencie przygotowywania raportu - dane nie są publicznie dostępne)
W ośrodkach recepcyjnych dla dzieci bez opieki (wszystkie narodowości)	NIE DOTYCZY	(Odpowiedź na wniosek o udzielenie informacji publicznej nie była dostępna w momencie przygotowywania raportu - dane nie są publicznie dostępne)
W ośrodkach dla dzieci uciekających z Ukrainy	NIE DOTYCZY	(Odpowiedź na wniosek o udzielenie informacji publicznej nie była dostępna w momencie przygotowywania raportu - dane nie są publicznie dostępne)
Inne rozmieszczenie	NIE DOTYCZY	(Odpowiedź na wniosek o udzielenie informacji publicznej nie była dostępna w momencie przygotowywania raportu - dane nie są publicznie dostępne)

Source: [Wpisz tutaj swoje źródło.](#)

Kwestia umieszczania dzieci bez opieki uciekających z Ukrainy pozostaje stosunkowo słabo rozpoznana. Z dostępnej literatury wynika, że podstawowym problemem jest brak limitów dotyczących liczby dzieci umieszczanych w poszczególnych miejscach³³. Wynika to z faktu, że teoretycznie nie są to placówki pieczy zastępczej, a ośrodki wypoczynkowe lub konferencyjne. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej nie udostępniło szczegółowych informacji na temat tego, gdzie i w jakiej liczbie przebywają dzieci ewakuowane z ukraińskiej pieczy zastępczej. Z doniesień medialnych wiadomo jednak,

³³ Tymińska A. (2022), [Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

że dzieci przebywały m.in. w Centrum Konferencyjnym Ossa (woj. łódzkie) czy w ośrodkach wypoczynkowych w Ustce i okolicach (ok. 300 dzieci).

2.5. Dzieci ewakuowane z ukraińskich placówek

2.5.1. Usługi instytucjonalne i środowiskowe

Tabela 4 - przyjęcie dzieci ewakuowanych z ukraińskich placówek

Lokal - nazwa, lokalizacja, typ budynku	Rodzaj opieki - instytucjonalna lub środowiskowa	Kategoria dziecka (rodzaj niepełnosprawności, dzieci pozbawione opieki rodzicielskiej)	Kto zarządza placówką / usługami środowiskowymi - polskie władze czy ukraińscy opiekunowie ?	Liczba dzieci w placówce	Liczba opiekunów / towarzyszących osób dorosłych i stosunek liczby dzieci do liczby dorosłych
NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY
NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY
NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY
NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY	NIE DOTYCZY

Source: Odpowiedź na wniosek o udzielenie informacji publicznej nie była dostępna w momencie przygotowywania raportu – dane nie są publicznie dostępne.

2.5.2. Opieka alternatywna

Bardzo ważnym wydarzeniem z punktu widzenia dzieci trafiających z Ukrainy do pieczy zastępczej było podpisanie 30 czerwca 2022 r. przez polską Minister Rodziny i Polityki Społecznej Marlenę Małąg oraz ukraińską Minister Polityki Społecznej Marynę Lazebną deklaracji politycznej w sprawie ochrony socjalnej dzieci dotkniętych działaniami wojennymi i konfliktami zbrojnymi. Celem podpisania deklaracji było nawiązanie współpracy między Polską a Ukrainą w zakresie ochrony dzieci ewakuowanych z ukraińskiej instytucjonalnej pieczy zastępczej. Przede wszystkim ma ona stworzyć ułatwienia w powrocie tych dzieci na Ukrainę po zakończeniu działań wojennych. Ponadto, Polska zobowiązała się również do nieprzyspieszania toczących się wobec dzieci procesów adopcyjnych i nieinicjowania nowych; rejestrowania małoletnich w systemie teleinformatycznym (tj. ewidencji wprowadzanej na późniejszym etapie - art. 25a ustawy z dnia 12 marca 2022 r.), podejmowania działań mających na celu utrzymanie bliskiego kontaktu między dziećmi ewakuowanymi z tej samej placówki - dążenia do utrzymania ewakuowanych grup małoletnich razem³⁴.

Powyższa deklaracja nie stanowi zapowiedzi ani projektu deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w Polsce, ani deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej, w której umieszczane są dzieci przybywające z Ukrainy. Deklaracja nie ma na celu tworzenia praw lub obowiązków wynikających z prawa międzynarodowego lub krajowego. Nie pociąga też za sobą żadnych konsekwencji finansowych dla żadnej ze stron.

W niniejszym dokumencie strony (polska i ukraińska) zadeklarowały wzajemną wolę ochrony praw dzieci, które wyjechały z Ukrainy do Rzeczypospolitej Polskiej, a także wzajemną wolę zachowania i ochrony życia i dobra dzieci oraz dalszego wzmacniania i rozwijania współpracy między stronami w wyżej wymienionych obszarach.

2.5.3. Wysiłki mające na celu utrzymanie więzi

W Polsce podjęto wysiłki w celu zapewnienia, aby dzieci były umieszczane w miejscach umożliwiających im utrzymywanie kontaktu z innymi dziećmi, z którymi przybyły. Zgodnie z oświadczeniem polskiego Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 23 lutego 2023 r., około 3000 dzieci (głównie z instytucjonalnych domów dziecka) zostało ewakuowanych do Polski po wybuchu wojny. W trosce o dobro, bezpieczeństwo i

³⁴ Polska, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, [Polskie i ukraińskie ministerstwa podpisały deklarację w sprawie ochrony dzieci](#), 30 czerwca 2023 r.; Tymieńska A. (2022), [Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

komfort ewakuowanych dzieci rząd polski wraz z rządem ukraińskim postanowiły nie rozdzielać dzieci i trzymać je w grupach, w których przybyły do Polski³⁵.

Kolejnym ze środków mających na celu ochronę relacji i więzi dzieci z Ukrainy jest art. 27 ust. 5 ustawy z dnia 12 marca 2022 r., zgodnie z którym wojewoda, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, może wydać obywatelowi Ukrainy zezwolenie na prowadzenie placówki opiekuńczo-wychowawczej, w której będą umieszczane wyłącznie dzieci ukraińskie, zamieszkałe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej uznaje się za legalny, pomimo niespełniania warunków, o których mowa w art. 106 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

2.5.4. Zabezpieczenia dla dzieci umieszczonych w placówkach opieki instytucjonalnej

Zastrzeżenia i wątpliwości budzi zabezpieczenie sytuacji dzieci z Ukrainy umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Przede wszystkim dzieci te, mimo że przebywały w pieczy zastępczej na Ukrainie, nie podlegają integracji z polskim systemem pieczy zastępczej. Ich pobyt jest legalizowany poprzez przyznanie statusu tymczasowego opiekuna pracownikom i pracownicom ukraińskich instytucji. Pomoc w zakwaterowaniu i utrzymaniu ich warunków bytowych zapewniają jednostki samorządu terytorialnego lub prywatni sponsorzy, a dzieci zostały umieszczone w ośrodkach wypoczynkowo-konferencyjnych, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich.

Nieuwzględnienie dzieci ukraińskich w polskim systemie pieczy zastępczej pozwala na pominięcie ich w istotnych standardach systemu dotyczących m.in. liczebności grup w placówkach czy limitów wiekowych. Problem ten dobrze obrazuje art. 27 ust. 4 ustawy z dnia 12 marca 2022 r., zgodnie z którym w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej nie powinny być umieszczane dzieci poniżej 3 roku życia. Przepis ten powstał pod naciskiem ugrupowań parlamentarnych i organizacji pozarządowych³⁶. Niestety, w praktyce stosowania tego przepisu często zdarza się, że dzieci te znajdują się w swoistym prawnym "niebycie" i są umieszczane w ośrodkach wypoczynkowych, które nie stanowią ani instytucjonalnej, ani rodzinnej pieczy zastępczej.

³⁵ Infor.pl, [Prawie 3 tys. dzieci z ukraińskich domów dziecka trafiło do Polski](#), 23 lutego 2023 r.; Dudkiewicz J., [Ukraińskie domy dziecka w Polsce: po setce dzieci. Znęcanie się i przemoc seksualna są nieuniknione](#), WysokieObcasy.pl, 12 kwietnia 2022 r.

³⁶ Tymińska A. (2022), [Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

Ponadto nie ma ograniczenia co do liczby dzieci przebywających w poszczególnych miejscach – teoretycznie nie są to bowiem placówki pieczy zastępczej, a ośrodki wypoczynkowe lub konferencyjne. Powyższa sytuacja może wynikać z działań polskich władz zadeklarowanych w Deklaracji Politycznej w sprawie Ochrony Socjalnej Dzieci Dotkniętych Działaniami Wojennymi i Konfliktami Zbrojnymi z dnia 30 czerwca 2022 r. i prowadzenia polityki niedopuszczania do adopcji dzieci ukraińskich oraz nierozdzielania grup dzieci ewakuowanych z tych samych placówek opiekuńczo-wychowawczych – co prowadzi do tworzenia ogromnych grup z pominięciem limitów wiekowych.

Rozwiązaniem powyższego problemu, jak wynika z opinii ekspertów, byłoby uwzględnienie w ustawie z dnia 12 marca 2022 r. przepisu, który włączałby dzieci ukraińskie do polskiego systemu - przy zachowaniu standardów opieki i uwzględnieniu kluczowych interesów strony ukraińskiej³⁷. Chodzi o włączenie do polskiego systemu pieczy zastępczej tych dzieci, które przyjechały do Polski z Ukrainy i przed okresem pobytu w Polsce przebywały w pieczy zastępczej na Ukrainie. Takie rozwiązanie zapewniłoby im lepszą ochronę i standardy lokalowe oraz ochronę ich interesów.

2.5.5. Nadzór nad lokalami / ośrodkami zarządzanymi przez ukraińskich opiekunów / opiekunów

W odniesieniu do opiekunów tymczasowych, pod których opieką pozostają dzieci z Ukrainy w Polsce, ustawa z dnia 12 marca 2022 r. przewiduje, że instytucje pomocy społecznej zapewniają nadzór i wsparcie opiekunom tymczasowym w określonym zakresie³⁸.

Zgodnie z art. 25 ust. 3 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. nadzór nad realizacją praw i obowiązków opiekuna tymczasowego sprawuje ośrodek pomocy społecznej lub centrum usług społecznych – w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, albo inna jednostka organizacyjna wskazana przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka.

³⁷ Tymińska A. (2022), [Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

³⁸ Covtiuh I., Khomyn Y., Strama A. (2023), [Tymczasowa opieka nad małoletnim dzieckiem z Ukrainy. Poradnik dla opiekunów](#), Kraków 2023.

Artykuł 25 ust. 3 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. wskazuje na "sprawowanie nadzoru", ale nie określa konkretnych czynności, które stanowiłyby taki nadzór. Utrudnia to zatem sprawowanie nadzoru nad opiekunami tymczasowymi. W praktyce nadzór mógłby polegać na: wizytach środowiskowych, pomocy w rozwiązywaniu problemów socjalno-bytowych i opiekuńczych, kontroli warunków bytowych, w jakich przebywają dzieci oraz weryfikacji ich sytuacji prawnej.

W praktyce, ponieważ przepisy te są sformułowane w sposób bardzo ogólny, instytucje mają trudności z ich stosowaniem, nie mając pewności, jakie działania obejmuje nadzór, a także wobec braku jednego spójnego sposobu sprawowania nadzoru. Brak jest ogólnych wytycznych w tym zakresie – z wyjątkiem wytycznych opracowanych przez Grupę Wsparcia Ofiar Handlu Ludźmi powołaną w ramach Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi przy Ministrze Spraw Wewnętrznych i Administracji.³⁹ Wskazują one, w jaki sposób analizować podczas prowadzenia nadzoru, czy dziecko jest zagrożone handlem ludźmi. W praktyce wiele zależy od działań konkretnej instytucji pomocowej - ośrodka pomocy społecznej lub powiatowego centrum pomocy rodzinie.

Część odpowiedzialności w zakresie wsparcia i nadzoru obywatelskiego nad opiekunami tymczasowymi przejęły organizacje pozarządowe, które w ramach kontroli społecznej (w ramach swojego funkcjonowania, udzielając pomocy rodzinom, które się o nią zwróciły) "wychwytyją" przypadki przemocy opiekunów wobec podopiecznych⁴⁰. Dostępne źródła nie wskazują jednak konkretnych przykładów ani nie podają dokładnych danych instytucji czy osób, które niewłaściwie wykonują swoje obowiązki.

2.5.6. Dostęp do lokalnych usług i wsparcia

W Polsce prowadzone są działania na rzecz integracji społecznej ukraińskich dzieci, zwłaszcza w dziedzinie edukacji.

Edukacja

Z danych wynika, że według stanu na 14 lutego 2023 r. w polskich szkołach i przedszkolach przebywało 187,9 tys. dzieci i młodzieży z Ukrainy, które przybyły do

³⁹ Polska, Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi przy Ministrze Spraw Wewnętrznych i Administracji, [Zalecenia dla osób sprawujących nadzór nad realizacją praw i obowiązków opiekuna tymczasowego](#), 1 września 2022 r.

⁴⁰ Tymińska A. (2022), [Dzieci w pieczy zastępczej i małoletni z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej ustawy specjalnej](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022; Covtuh I., Khomyn Y., Strama A. (2023), [Tymczasowa opieka nad małoletnim dzieckiem z Ukrainy. Poradnik dla opiekunów](#), Kraków 2023.

Polski po rosyjskiej agresji. Z kolei na koniec kwietnia 2023 r. Ministerstwo Edukacji i Nauki podało, że w polskim systemie edukacji jest ponad 193 tys. dzieci i młodzieży z Ukrainy⁴¹.

Zgodnie z polskim prawem oświatowym obowiązkiem szkolnym w Polsce objęte jest każde dziecko w wieku od 7 do 18 lat. Uczniowie i uczennice, którzy uciekli przed rosyjską agresją na Ukrainę, mogą uczyć się w polskiej szkole lub zdalnie w szkole funkcjonującej w ukraińskim systemie oświaty. Jest to zgodne z rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki oraz młodzieży będącej obywatelami Ukrainy. Rodzic lub osoba sprawująca opiekę nad uczniem/uczennicą jest zobowiązana do złożenia w gminie, w której zamieszkuje, oświadczenia o kontynuowaniu przez tego ucznia/uczennicę nauki w ukraińskim systemie oświaty.

W praktyce, jak sygnalizuje Rzecznik Praw Obywatelskich, szacuje się, że duża część młodzieży nie uczy się w żadnym systemie, co może świadczyć o braku strategii włączania dzieci z doświadczeniem uchodźczym do polskiego systemu oświaty. Mimo że rodzic lub opiekun jest zobowiązany do złożenia deklaracji o kontynuowaniu nauki w ukraińskim systemie oświaty, nie zawsze jest ona przestrzegana. Wśród dzieci, które nie wywiązują się z obowiązku nauki, mogą być dzieci z niepełnosprawnościami i specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, które wymagają szczególnego wsparcia. Brak reakcji polskich władz w sytuacji, gdy prawo dziecka do nauki nie jest realizowane, może stanowić naruszenie zobowiązań wynikających m.in. z Konwencji o prawach dziecka. Wykluczenie edukacyjne i tworzenie zamkniętych grup wiąże się z negatywnymi konsekwencjami nie tylko dla jednostki, ale także dla całego społeczeństwa. Władze państwowe powinny zatem dążyć do ułatwienia integracji dzieci i ich opiekunów, co często jest łatwiejsze i skuteczniejsze w środowisku lokalnej szkoły. Ukraińskie dzieci borykają się z wieloma problemami. Najbardziej dotkliwymi kwestiami są stres i alienacja, których doświadczają dzieci i młodzież. Problemem jest brak wsparcia psychologiczno-pedagogicznego, brak realizacji zaleceń poradni psychologiczno-pedagogicznych, brak odpowiednich podręczników, niewystarczająca liczba asystentów międzykulturowych czy pomocy nauczycieli. Zdarza się, że szkoły nie reagują skutecznie na przypadki dyskryminacji i wrogości, których doświadczają uczniowie z innych krajów. Niezbędna jest zatem edukacja międzykulturowa i antydyskryminacyjna. Integrację utrudnia także m.in. zbyt duża liczba uczniów-uchodźców w jednej klasie, preferencyjne traktowanie nowoprzybytych, brak wsparcia dla procesu integracji ze strony nauczycieli i wychowawców czy brak kompetencji w zakresie rozwiązywania konfliktów i

⁴¹ Covtiuh I., Khomyn Y., Strama A. (2023), [Tymczasowa opieka nad małoletnim dzieckiem z Ukrainy. Poradnik dla opiekunów](#), Kraków 2023; Małacz A. (2023), [W polskich szkołach i przedszkolach jest 187,9 tys. dzieci](#) z Ukrainy, Prawo.pl, 27 lutego 2023.

przeciwdziałania dyskryminacji. Z badania zleconego przez Rzecznika – przeprowadzonego wśród organów prowadzących szkoły, dyrektorów szkół, nauczycieli, asystentów kulturowych, rodziców polskich i ukraińskich uczniów – wynika, że najważniejszym wyzwaniem, wskazywanym przez wszystkich respondentów, jest bariera językowa. Nauczyciele wskazują również, że praca z uczniami z traumą wojenną jest jednym z największych wyzwań w obecnej sytuacji. Inne często wskazywane wyzwania, zwłaszcza przez nauczycieli, to zbyt duże klasy oraz zbyt mała liczba nauczycieli i pomocy nauczyciela. Dyrektorzy i nauczyciele dostrzegają potrzebę wdrożenia szkoleń przygotowujących do pracy z ukraińskimi uczniami w zakresie wspierania uczniów z traumą wojenną. Protestują także przeciwko konieczności samodzielnego pozyskiwania materiałów i finansowania ich z własnych środków⁴².

W tym miejscu należy podkreślić, że polski Minister Edukacji i Nauki pracuje i rozmawia z ONZ w celu objęcia wszystkich ukraińskich dzieci mieszkających w Polsce polskim systemem edukacji, ze względu na działania wojenne na terytorium Ukrainy, przerwy w dostawie prądu i naloty⁴³.

Pomoc terapeutyczna

Dzieci z Ukrainy mają prawo do bezpłatnej pomocy psychologa. Prawo to wynika z art. 32 ustawy z dnia 12 marca 2022 roku. Zgodnie z tym przepisem obywatelowi Ukrainy przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej uznaje się za legalny, może być udzielona bezpłatna pomoc psychologiczna. Pomocy tej udziela wójt, burmistrz lub prezydent miasta właściwy ze względu na miejsce pobytu obywatela Ukrainy. Udzielanie pomocy psychologicznej jest jednym z zadań zleconych gminie z zakresu administracji rządowej i jest finansowane w formie dotacji celowej z budżetu państwa⁴⁴.

Ponadto dzieci mogą również otrzymać wsparcie psychologiczne za pośrednictwem specjalnych infolinii. Szczegółowe informacje znajdują się w sekcji 2.2.2.

Opieka medyczna

Dziecko przesiedlone z Ukrainy ma również prawo do świadczeń opieki zdrowotnej. Wynika to z art. 37 ustawy z dnia 12 marca 2022 roku. Zgodnie z tym przepisem obywatel Ukrainy, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej uznaje się za legalny, ma

⁴² Polska, Rzecznik Praw Obywatelskich, [Nierozwiązane problemy edukacji dzieci i młodzieży z Ukrainy. Minister Przemysław Czarnek odpowiada RPO](#), 31 marca 2023 r.

⁴³ Ukrainian in Poland, [Dlaczego ukraińskie dzieci powinny chodzić do szkoły w Polsce](#), 29 marca 2023 r.

⁴⁴ Covtiah I., Khomyn Y., Strama A., [Tymczasowa opieka nad małoletnim dzieckiem z Ukrainy. Poradnik dla opiekunów](#), Kraków 2023.

prawo do świadczeń opieki zdrowotnej udzielanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obejmujących świadczenia opieki zdrowotnej na zasadach i w zakresie, w jakim osobom objętym obowiązkowym lub dobrowolnym ubezpieczeniem zdrowotnym przysługują świadczenia na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych z wyłączeniem leczenia uzdrowiskowego i rehabilitacji uzdrowiskowej oraz podawania produktów leczniczych wydawanych świadczeniobiorcom w ramach programów polityki zdrowotnej ministra właściwego do spraw zdrowia⁴⁵.

2.6. Informacje przyjazne dzieciom i środki zapewniające partycypację dzieci z Ukrainy

2.6.1. Informacje przyjazne dzieciom

W Polsce nie prowadzi się kampanii społecznych na ten temat. W Internecie istnieją jednak strony, na których można znaleźć informacje o tym, gdzie dziecko może zwrócić się o pomoc w uzyskaniu informacji o przysługujących mu prawach lub strony informujące o istnieniu telefonów zaufania. Wystarczy wpisać w wyszukiwarkę np. "pomoc prawna dla dzieci ukraińskich", "pomoc psychologiczna dla dzieci ukraińskich" czy "telefony zaufania dla dzieci ukraińskich", by wyszukać strony dostępne również w języku ukraińskim, na których można znaleźć kontakt do osób, które w przystępny i zrozumiały sposób wyjaśnią dziecku przysługujące mu prawa. Wśród stron internetowych skierowanych głównie do obywateli Ukrainy na temat ich praw można wskazać:

1. Ukrainian in Poland: <https://www.ukrainianinpoland.pl> (lub w wersji ukraińskiej: <https://www.ukrainianinpoland.pl/uk/>);
2. portal prawny dla osób uciekających z Ukrainy prowadzony przez Stowarzyszenie Interwencji Prawnej: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl> (lub w wersji ukraińskiej: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/uk/>);
3. UA Help Info: <https://uahelp.info/pl/> (lub w wersji ukraińskiej: <https://uahelp.info>).

⁴⁵ Covtiuh I., Khomyn Y., Strama A. (2023), *Opieka tymczasowa nad małoletnim dzieckiem z Ukrainy. Poradnik dla opiekunów*, Kraków 2023.

Przed wszystkim dla dzieci tworzone są specjalne infolinie, umożliwiające im kontakt zarówno z prawnikiem, jak i psychologiem mówiącym po ukraińsku, którzy wyjaśnią, omówią i szczegółowo opiszą ich prawa, wysłuchają ich i wskażą, gdzie mogą udać się po ewentualną pomoc. Ponadto instytucje prowadzące telefony zaufania posiadają również czat, za pośrednictwem którego dziecko, które ma opory przed wykonaniem telefonu, może się komunikować. Najbardziej znane w Polsce telefony zaufania dedykowane dzieciom z Ukrainy zostały omówione wcześniej.

Ponadto dzieci mogą uzyskać informacje o swoich prawach w przyjazny i bezpieczny sposób w Centrach Blue Dot – są to bezpieczne przestrzenie utworzone w Polsce przez UNICEF i UNHCR wraz z władzami krajowymi i partnerami społecznymi. W centrach Blue Dot dzieci i dorośli uciekający z Ukrainy mogą uzyskać natychmiastowe wsparcie. W Blue Dot można uzyskać informacje i poufne, indywidualne porady na temat usług dostępnych w Polsce, wsparcie emocjonalne i doradztwo, wsparcie dla dzieci i rodzin, bezpieczną przestrzeń do zabawy dla dzieci oraz wsparcie w kwestiach prawnych. Wszystkie usługi i wsparcie oferowane przez usługodawców w centrach Blue Dot są bezpłatne. Centra Blue Dot znajdują się w następujących lokalizacjach:

- Kraków: ul. Pawia 5a, 31-154 Kraków (czynne w godzinach 07:00-22:00)
- Warszawa - Dworzec Zachodni: Al. Jerozolimskie 144, 02-305, Warszawa
- Chełm - Dworzec PKP: Kolejowa 89, 22-100
- Dworzec kolejowy Przemyśl: Plac Legionów 1, 37-700 Przemyśl (czynny całą dobę)
- Medyka - Przejście graniczne: Medyka 172B 37-732 (czynne w godz. 8:00-20:00)⁴⁶.

2.6.2. Partycypacja dzieci

Aby ułatwić dzieciom z Ukrainy integrację z innymi dziećmi i adaptację do życia w nowym kraju i miejscu, w Polsce podejmowanych jest wiele inicjatyw na rzecz dzieci z Ukrainy. Działania możemy podzielić na te, które prowadzone są w szkole oraz te prowadzone poza nią.

Inicjatywy szkolne dla ukraińskich dzieci mające na celu pomoc w zadomowieniu się

Uzyskanie informacji o inicjatywach podejmowanych w szkole wobec dzieci z Ukrainy przybyłych w czasie kryzysu wojennego jest możliwe dzięki raportowi: *"Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny na Ukrainie w opinii nauczycielek i*

⁴⁶ UNHCR, [Blue Dot Safe Spaces, Protection and Support Centres](#) (dostęp 16.06.2023).

nauczycieli. Raport z badań⁴⁷ oraz z raportu "Szkoła różnorodna kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy".⁴⁸

Z raportów wynika, że wśród uczniów dominują następujące postawy:

1. poszukiwanie kontaktu z dziećmi, które przybyły z Ukrainy podczas kryzysu wojennego;
2. spotykanie się głównie poza szkołą;
3. zainteresowanie informacjami o dzieciach pochodzących z Ukrainy (np. skąd pochodzą i ich zwyczajach);
4. informowanie dorosłych o problemach młodych ludzi przybywających z Ukrainy w wyniku wojny;
5. pomoc dzieciom, które dołączyły do szkoły (np. wyjaśnianie im kwestii związanych z nową szkołą, pomoc w nauce);
6. samodzielnie organizowanie się lub włączanie się w pomoc dzieciom z Ukrainy.

Ponadto raporty zawierają również zalecenia, które powinny zostać wdrożone w szkołach. Należy do nich przede wszystkim zwrócić uwagę na uwarunkowania międzykulturowości przy budowaniu zespołu klasowego. Wymaga to świadomego inicjowania procesu edukacyjnego rozpoczynającego się od integracji, wzajemnego poznawania się, wypracowywania norm, ale także monitorowania postępów integracji i budowania wspólnoty na poszczególnych etapach klasy.

Ciekawym rozwiązaniem dla ukraińskich uczniów jest organizowanie wspólnych zajęć dla polskich i ukraińskich dzieci, gdzie znajomość języka nie jest tak konieczna (np. sport, sztuka). Innym rozwiązaniem są programy wolontariatu, w których grupa polskich dzieci opiekowałaby się kolegą z Ukrainy⁴⁹.

Zabawy integracyjne odbywały się głównie na początku (luty, marzec, kwiecień 2022 r.), kiedy ukraińskich dzieci było w Polsce najwięcej. Przykłady integracji to m.in:

1. w Szczytnikach Duchownych - 16 marca 2022 r. dyrekcja szkoły z pomocą Rady Pedagogicznej postanowiła zintegrować młodych gości ze Wschodu. Podczas gdy rodzice

⁴⁷ Pyżalski J., Łuszczynska A., Kalata G., Plichta, Poleszak W. (2022), [*Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny na Ukrainie w opinii nauczycielek i nauczycieli*](#), Fundacja Szkoła z Klasą, wrzesień 2022.

⁴⁸ Tędziągolska M., Walczak B., Żelazowska-Kosiorek A. (2022), [*Szkoła zróżnicowana kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy*](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, sierpień 2022.

⁴⁹ Uniwersytet SWPS, [*Szkoła - platforma integracji ukraińskich dzieci*](#), 10 października 2022 r.

rozmawiali z nauczycielami w jednej z sal lekcyjnych, w drugiej odbywały się zajęcia integracyjne, które pozwoliły dzieciom i młodzieży poznać się nawzajem, a przy okazji poznać nauczycieli. Ponadto w szkole pojawiły się ukraińskie flagi, na monitorach na korytarzu wyświetlane były podstawowe ukraińskie zwroty, których można się szybko nauczyć⁵⁰;

2. w krakowskich szkołach - w grudniu 2022 r. w krakowskich szkołach odbyły się wydarzenia, które pozwoliły lepiej poznać się polskim i ukraińskim uczniom, a także ich rodzicom i krewnym. Inicjatywy organizowane przez miejskie jednostki oświatowe miały również pomóc w integracji wszystkich mieszkańców Krakowa. Odbyły się one aż w 124 lokalizacjach w Krakowie. W ramach obchodów świąt Bożego Narodzenia zorganizowano m.in. warsztaty tworzenia ozdób choinkowych, podczas których każdy mógł wykonać świąteczną dekorację i zabrać ją do domu, czy malowania bombek choinkowych. W ramach wydarzenia odbyły się również zajęcia z nauki pisania cyrylicą, warsztaty dekorowania pierników, robienia ozdób świątecznych oraz przegląd produktów regionalnych. Odbył się również przegląd pieśni ukraińskich, które zaśpiewali uczniowie z Ukrainy wraz z rodzicami. Uczniowie uczestniczyli również w wykładach przedstawicieli Fundacji Człowiek Człowiekowi na temat sytuacji na Ukrainie⁵¹;

3. w Szkole Podstawowej nr 30 im. Króla Kazimierza Wielkiego w Lublinie – 22 listopada 2022 r. odbyło się Polsko-Ukraińskie Integracyjne Spotkanie Rodzin "Ramię w ramię". Podczas spotkania uczniowie wzięli udział w licznych zabawach integracyjnych. Na szczególną uwagę zasługiwały wspólnie wykonane mapy Ukrainy. Na zakończenie spotkania wszyscy wspólnie udekorowali drzewko z odciskiem dłoni w barwach narodowych zaprzyjaźnionych krajów⁵².

Inicjatywy pozaszkolne dla ukraińskich dzieci

W Polsce działania integrujące ukraińskie dzieci podejmowane były również poza szkołą. Przykładami takich działań są m.in:

1. program edukacyjno-integracyjny dla dzieci ukraińskich i polskich w Kielcach "Integracja bez granic" – program realizowany w wakacje 2022 roku przez

⁵⁰ H. Komorowska-Bednarek, [Szczytniki Duchowne. W szkole odbyła się integracja ukraińskich uczniów. To świetne dzieciaki!](#), gniezno.naszemiasto.pl, 17 marca 2022 r.

⁵¹ Krakow.pl, [W krakowskich szkołach trwają polsko-ukraińskie spotkania integracyjne](#), 28 grudnia 2022 r.

⁵² Szkoła Podstawowa nr 30 im. Kazimierza Wielkiego w Lublinie, [Dnia 22.11.2022 r. odbyło się w naszej szkole Polsko-Ukraińskie Integracyjne Spotkanie Rodzinne „Ramię w ramię”](#) (dostęp: 31.08.2023).

Stowarzyszenie Wspierania i Rozwoju "Integrujemy Pokolenia" we współpracy z Miastem Kielce. Projekt był inicjatywą stworzoną w celu wsparcia najmłodszych uchodźców z Ukrainy, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji po emigracji z kraju z powodu wojny. Celem projektu było umożliwienie polskim i ukraińskim dzieciom integracji kulturowej poprzez wspólne spędzanie czasu i wzajemne poznawanie się. Dzięki zajęciom edukacyjnym prowadzonym w czasie wakacji, program miał zapewnić dzieciom lepszy start w nowym roku szkolnym. Celami szczegółowymi programu były: - integracja dzieci polskich i ukraińskich z uwzględnieniem edukacji kulturowej,- poprawa znajomości języka polskiego wśród dzieci ukraińskich w celu zwiększenia ich szans na uczestnictwo w polskim systemie edukacji,- integracja dzieci ukraińskich w polskim systemie szkolnym i poza nim,- zapewnienie zajęć i zabaw pomagających dzieciom zapomnieć o trudach wojny i poprawiających ich stan psychiczny,- podniesienie kompetencji kadry świetlic poprzez jej udział w szkoleniach z zakresu pracy z dziećmi po traumatycznych przeżyciach. W ramach projektu przeprowadzono dziewięć trzytygodniowych turnusów w Sieci Placówek Wsparcia Dziennego i Rodzinnego "4 Kąty", podczas których dzieci uczestniczyły w szeregu zajęć integracyjnych i kulturalnych. W programie znalazły się m.in. warsztaty plastyczne, muzyczne i teatralne odbywające się w miejskich instytucjach kultury i nauki, a także wyjścia do kina czy na basen. Ważnym elementem była i jest nauka języka polskiego, ponieważ bez jego znajomości młodzi uchodźcy nie poradzą sobie w szkole⁵³;

2. projekt "Biblioteka dla wszystkich. Różni. Równi. Ważni" to projekt społeczno-edukacyjny, który umożliwia dzieciom i młodzieży z Ukrainy i Polski wspólną naukę, zabawę i nawiązywanie relacji. W ramach projektu dzieci, młodzież i opiekunowie mogą korzystać z nowoczesnej bezpłatnej oferty programowej, nawiązywać przyjaźnie, a nawet uczyć się nawzajem swoich języków i zwyczajów kulturowych. Projekt realizowany jest przez międzynarodową organizację humanitarną Save the Children International oraz Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego⁵⁴.

⁵³ Miasto Kielce, [„Integracja bez granic”. Program edukacyjno-integracyjny dla dzieci ukraińskich i polskich w Kielcach](#), 12 sierpnia 2022 r.

⁵⁴ Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, [„Biblioteka dla wszystkich. Różni. Równi. Ważni”](#) (dostęp: 31.08.2023).

3. Dostęp do praw socjalnych

3.1. Dostęp do opieki zdrowotnej

3.1.1. Zakres opieki medycznej dla dzieci uciekających z Ukrainy

Tabela 5 - Zakres opieki medycznej dla dzieci

Zakres opieki medycznej dla dzieci	TAK /NIE	Odniesienie / szczegóły
Tylko opieka w nagłych wypadkach/niezbędne leczenie chorób (art. 13.2 TPD)	TAK	Obywatele Ukrainy, w tym dzieci, mają taki sam dostęp do opieki zdrowotnej jak obywatele Polski (art. 37 ustawy z dnia 12 marca 2022 r.).
Pełna kontrola medyczna / badanie stanu zdrowia	TAK	Obywatele Ukrainy, w tym dzieci, mają taki sam dostęp do opieki zdrowotnej jak obywatele Polski (art. 37 ustawy z dnia 12 marca 2022 r.).
Badanie zdrowia psychicznego (PTSD, depresja, lęk)	TAK	Obywatele Ukrainy, w tym dzieci, mają taki sam dostęp do opieki zdrowotnej jak obywatele Polski (art. 37 ustawy z dnia 12 marca 2022 r.).
Szczepienia dla dzieci	TAK	Obywatele Ukrainy, w tym dzieci, mają taki sam dostęp do opieki zdrowotnej jak obywatele Polski (art.

		37 ustawy z dnia 12 marca 2022 r.).
Zdrowie psychiczne / wsparcie psychospołeczne	TAK	Obywatele Ukrainy, w tym dzieci, mają taki sam dostęp do opieki zdrowotnej jak obywatele Polski (art. 37 ustawy z dnia 12 marca 2022 r.).
Dzieci z niepełnosprawnościami i przewlekle chore mają dostęp do niezbędnej opieki medycznej.	TAK	Obywatele Ukrainy, w tym dzieci, mają taki sam dostęp do opieki zdrowotnej jak obywatele Polski (art. 37 ustawy z dnia 12 marca 2022 r.).

Source: Narodowy Fundusz Zdrowia, [Pomoc dla obywateli Ukrainy zagwarantowana w specustawie. Co powinni wiedzieć świadczeniodawcy](#), 14 marca 2022 r.; Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy, 12 marca 2022 r.

Obywatele Ukrainy, w tym dzieci, mają taki sam dostęp do opieki zdrowotnej jak obywatele Polski. Wynika to z art. 37 ustawy z dnia 12 marca 2022 roku. Zgodnie z tym przepisem obywatel Ukrainy, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej został uznany za legalny, ma prawo do opieki medycznej udzielanej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obejmującej świadczenia opieki zdrowotnej na zasadach i w zakresie, w jakim osobom objętym obowiązkowym lub dobrowolnym ubezpieczeniem zdrowotnym przysługują świadczenia na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych – z wyłączeniem leczenia uzdrowiskowego i rehabilitacji uzdrowiskowej oraz podawania produktów leczniczych wydawanych świadczeniobiorcom w ramach programów polityki zdrowotnej ministra właściwego do spraw zdrowia⁵⁵.

3.1.2. Wyzwania związane z praktycznymi świadczeniami

W zakresie opieki zdrowotnej dla dzieci z Ukrainy, pomimo jej dostępności na takich samych zasadach dla obywateli polskich, istnieją pewne wyzwania i problemy

⁵⁵ Covtiuh I., Khomyn Y., Strama A. (2023), [Opieka tymczasowa nad małoletnim dzieckiem z Ukrainy. Poradnik dla opiekunów](#), Kraków 2023; Polskieradio24.pl, [Wsparcie dla uchodźców. Ukraińcy mają takie samo prawo do świadczeń zdrowotnych jak Polacy](#), 5 kwietnia 2023 r.

praktyczne, na które zwrócił uwagę polski Rzecznik Praw Obywatelskich.⁵⁶ Te wyzwania i problemy obejmują:

1. szczepienia, w tym przeciwko COVID-19. Nie jest do końca jasne, od kiedy można wykonywać szczepienia u osób nieposiadających dokumentacji medycznej, np. dzieci (np. czy rozpocząć szczepienia od początku, czy od 6 roku życia);

2. brak zapewnienia i finansowania usług tłumaczeniowych przez Narodową Służbę Zdrowia. Obecnie szpitale muszą radzić sobie ad hoc, a wśród personelu nie zawsze jest osoba mówiąca po ukraińsku. W Polsce (ogólnie) nie ma regulacji prawnych dotyczących dostępu do tłumacza w sektorze zdrowia. Podczas gdy strona trzecia, taka jak tłumacz, może uczestniczyć w świadczeniu usług opieki zdrowotnej, praktyka jest bardzo zróżnicowana. Niektórzy świadczeniodawcy finansują tłumaczy ustnych, podczas gdy inni wymagają, aby pacjent przyszedł z tłumaczem, a jeszcze inni wykorzystują kompetencje własnego personelu lub krewnych, którzy przychodzą z pacjentem, aby działać jako tłumacze ustni. Jednak jakość takiego tłumaczenia może się różnić w zależności od kompetencji danej osoby. Jak wskazał Rzecznik Praw Obywatelskich, może to stanowić barierę językową w komunikacji pacjent-lekarz, np. w zakresie wyrażania świadomej zgody na świadczenie usług. W odpowiedzi na pismo Rzecznika, Minister Zdrowia zwrócił uwagę, że brak jest podstaw do pokrywania przez Narodowy Fundusz Zdrowia kosztów tłumaczeń⁵⁷. Kwestię tę sygnalizowały również media, nie podając jednak konkretnych przykładów⁵⁸;

3. brak dokumentacji medycznej u ukraińskich pacjentów może powodować problemy w dostępie do refundacji leków. Lekarz może, bez badania pacjenta, wystawić receptę niezbędną do kontynuowania leczenia. W związku z tym mogą wystąpić trudności z wypisaniem recepty i uzyskaniem refundacji bez dokumentacji medycznej. Ustawa nie odnosi się do tego problemu – nie reguluje możliwości refundacji recept na leki stosowane w chorobach przewlekłych bez rozpoznania i bez dokumentacji medycznej. Z drugiej strony mogą wystąpić sytuacje, w których lek może być potrzebny natychmiast.

⁵⁶ Polska, Rzecznik Praw Obywatelskich, [Problemy z opieką zdrowotną uchodźców z Ukrainy. Ministerstwo Zdrowia informuje RPO o swoich działaniach](#), 13 kwietnia 2022 r.

⁵⁷ Polska, Minister Zdrowia, [Odpowiedź na pismo Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczące problemów uchodźców z Ukrainy](#), 12 maja 2022 r.

⁵⁸ K. Wójcik, [Lekarze mają problemy z leczeniem Ukraińców. Brakuje tłumaczy](#), Rp.pl, 21 kwietnia 2022 r.; PolitykaZdrowotna.com, [Problemy z tłumaczami dla ukraińskich pacjentów](#), 15 kwietnia 2022 r.

3.1.3. Zdrowie psychiczne i wsparcie psychospołeczne dla dzieci uciekających z Ukrainy

W tym miejscu warto podkreślić, że wsparcie psychologiczne i psychiatryczne dla dzieci przybywających z Ukrainy w praktyce jest niezwykle ważne. Jak wynika z raportu "Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny na Ukrainie w opinii nauczycielek i nauczycieli. Raport z badań", część dzieci ukraińskich uczących się w ich klasach wykazuje symptomy, które mogą wskazywać na doświadczanie przez te dzieci objawów kryzysu środowiskowego i stresu pourazowego, drażliwość i reagowanie nadmiernymi emocjami. Dzieci te przejawiają niepokój o swoich krewnych i wyrażają chęć powrotu do swojego kraju⁵⁹.

Dzieci z Ukrainy mogą korzystać z pomocy lekarza psychiatry w ramach Narodowego Funduszu Zdrowia na podstawie art. 37 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy, gdyż obywatele Ukrainy, w tym dzieci, mają taki sam dostęp do opieki zdrowotnej jak obywatele Polski. Istnieją jednak również formy bezpłatnej pomocy psychologicznej i psychiatrycznej dla dzieci ukraińskich świadczone głównie w języku ukraińskim. Informacje (w języku ukraińskim) o dostępności takiej pomocy dostępne są m.in. pod adresem:

1. <https://twarzedepresji.pl/ukraina/> - program "Twarze depresji" oferuje bezpłatną zdalną pomoc psychologiczną i psychiatryczną obywatelom Ukrainy - dzieciom i dorosłym;
2. <https://uahelp.info/pl/wsparcie-psychologiczne-dla-dzieci-z-ukrainy/> - na wskazanej stronie internetowej znajduje się lista placówek, w których można uzyskać pomoc psychologiczną i psychiatryczną, świadczoną m.in. przez Komitet Ochrony Praw Dziecka, Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii, a także lista ośrodków bezpłatnej diagnozy i terapii dla dzieci ukraińskich;
3. <https://forumprzeciwdepresji.pl/3135/pochodzisz-z-ukrainy-tu-znajdziesz-bezplatna-pomoc-psychologiczna> - jest to strona internetowa, która zawiera również listę telefonów zaufania i placówek, do których można się zwrócić o pomoc psychologiczną i psychiatryczną w języku ukraińskim.

⁵⁹ Długosz P., Kryvachyk L., Izdebska-Długosz D. (2022), *Życie uchodźców wojennych z Ukrainy w Polsce i plany na przyszłość* [w:] "Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny na Ukrainie w opinii nauczycielek i nauczycieli. Raport z badań", Lublin 2022.

3.2. Dostęp do edukacji

3.2.1. Rodzaje edukacji szkolnej

W Polsce dzieci ukraińskie, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej został uznany za legalny na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2022 r.⁶⁰, nie podlegają obowiązkowemu rocznemu przygotowaniu przedszkolnemu, obowiązkowi szkolnemu lub obowiązkowi nauki⁶¹, jeżeli pobierają naukę w przedszkolu lub szkole funkcjonującej w ukraińskim systemie oświaty w trybie kształcenia na odległość. Rodzic lub opiekun dziecka składa w gminie właściwej ze względu na miejsce zamieszkania dziecka oświadczenie o kontynuowaniu nauki w ukraińskim systemie oświaty. Nie jest wymagany faktyczny dowód uczęszczania online na zajęcia edukacyjne w ukraińskim systemie oświaty. W przypadku niezłożenia takiej deklaracji lub jej wycofania, dziecko musi zostać przyjęte do polskiej szkoły, realizując tym samym obowiązek edukacyjny wynikający z polskiego systemu prawnego. Możliwość realizacji obowiązku szkolnego w formule nauki zdalnej reguluje Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy⁶². W związku z tym ukraińscy uczniowie objęci ochroną czasową w Polsce mają trzy możliwości nauki: (1) krajowy system edukacji formalnej; (2) fizyczne uczęszczanie do szkół prowadzonych przez Ukraińców; (3) uczęszczanie online do szkół prowadzonych przez Ukraińców.

Według danych zebranych przez polskie władze i udostępnionych na stronie Open Data, łączna liczba ukraińskich dzieci z aktywnym UKR PESEL na dzień 16 czerwca 2023 r. wynosiła 397 865.⁶³ Łączna liczba ukraińskich dzieci i młodzieży objętych tymczasową ochroną w wieku obowiązku szkolnego (7-18 lat) na rok szkolny 2022-2023 wynosiła 268 145, w tym 142 769 chłopców i 125 376 dziewcząt.⁶⁴

⁶⁰ Polska, [Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa](#), 12 marca 2022 r.

⁶¹ Polska, *Prawo oświatowe (Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe)*, 14 grudnia 2016.

⁶² Polska, Minister Edukacji i Nauki, [Rozporządzenie w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy](#), 21 marca 2022 r.

⁶³ Otwarte Dane, [Dane statystyczne dot. wniosków o nadanie statusu cudzoziemca UKR w związku z konfliktem na Ukrainie](#) (dostęp: 16.06.2023). Prezentowane dane odzwierciedlają liczbę ukraińskich dzieci z aktywnym numerem PESEL UKR. Uzyskanie numeru PESEL jest dobrowolne i następuje na wniosek osoby zainteresowanej. W związku z tym podane tutaj liczby dają pewien wgląd w liczbę ukraińskich dzieci w Polsce, ale nie odzwierciedlają rzeczywistej liczby. Bardziej miarodajne byłoby oparcie się na danych Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, które prowadzi rejestr małoletnich, oraz danych Straży Granicznej, która obowiązkowo rejestruje każdy wjazd obywatela Ukrainy do Polski. Dane te zostały częściowo przedstawione w sekcji 1.1.

⁶⁴ Ibid.

Łączna liczba ukraińskich uczniów objętych ochroną tymczasową⁶⁵ w polskich szkołach podstawowych i średnich oraz przedszkolach wynosi 172001, z czego 13490 uczniów uczęszcza do oddziałów przygotowawczych⁶⁶. Spośród 172001 uczniów 36410 uczęszcza do przedszkoli, 118855 do szkół podstawowych (klasy 1-8), a 16763 do szkół średnich. Szkoły nie dostarczają informacji na temat uczniów przedwcześnie kończących naukę, ale na temat liczby ukraińskich uczniów objętych⁶⁷ uczęszczających do szkoły w danym okresie. Według przedstawiciela Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego Wrocławia, dzieci, które nie uczęszczą do szkoły dłużej niż miesiąc, są skreślane z listy uczniów, chyba że szkoła otrzyma informację, że uczeń zamierza wrócić do szkoły⁶⁸. Porównanie liczby uczniów we wrześniu 2022 r. i czerwcu 2023 r. pokazuje, że liczba uczniów w każdym typie szkoły jest podobna, przy czym liczba uczniów w przedszkolach i szkołach średnich wzrosła. (Patrz tabela 6).

W przypadku dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi przyjęcie do szkoły specjalnej jest możliwe na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. Takie orzeczenie jest wydawane przez specjalną komisję w poradniach psychologiczno-pedagogicznych na wniosek rodzica lub opiekuna. Zespoły orzekające powinny brać pod uwagę informacje zawarte w dokumentach wydanych przez władze ukraińskie, dostarczone przez rodziców/opiekunów dziecka⁶⁹. Ponadto rozporządzenie Ministra Edukacji zezwala na zapisywanie dzieci do szkół specjalnych wyłącznie na podstawie oświadczenia rodziców/opiekunów o złożeniu wniosku o wydanie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego⁷⁰. Na dzień 16 czerwca 2023 r. w polskich szkołach specjalnych uczyło się 48 ukraińskich uczniów.

W Polsce istnieje kilka szkół, które wzorują się na ukraińskim systemie edukacji i zatrudniają ukraińskich nauczycieli. Jedną z nich jest szkoła prowadzona przez Fundację Niezłomna Ukraina. Dwóch głównych darczyńców tej szkoły to UNICEF i Save the Children. Na dzień 31 maja 2023 r. 1562 uczniów (od 1 do 11 klasy) uczyło się we

⁶⁵ Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy.

⁶⁶ Otwarte Dane, [Uczniowie uchodźcy z Ukrainy w podziale na typy szkół, klasy i powiaty](#) (dostęp: 18.06.2023).

⁶⁷ Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, 12 marca 2022 r.

⁶⁸ Wywiad osobisty przeprowadzony w dniu 20 czerwca 2023 r.

⁶⁹ Polska, Ministerstwo Edukacji i Nauki, [Wsparcie dzieci z Ukrainy ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi - informacja MEiN](#), 4 marca 2022 r.

⁷⁰ Polska, Minister Edukacji i Nauki, Rozporządzenie w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy, 21 marca 2022 r., art. 12.

wszystkich trzech oddziałach zlokalizowanych w trzech polskich miastach: Warszawie (473), Krakowie (550) i Wrocławiu (539). Oprócz edukacji formalnej szkoła oferuje również usługi edukacyjne. W szczególności: 1 200 dzieci w wieku 5-6 lat uczęszczało na zajęcia przygotowujące do szkoły w 12 miastach w Polsce, a dodatkowo 1100 jedenastoklasistów uczęszczało na zajęcia przygotowujące do Ogólnopolskiego Testu Ósmoklasisty w 12 miastach w Polsce (są to Bydgoszcz, Łódź, Katowice, Rzeszów, Białystok, Poznań, Szczecin, Gdańsk, Lublin, Wrocław, Kraków i Warszawa). Łączna liczba dzieci uchodźców objętych usługami edukacyjnymi przez Fundację Niezłomna Ukraina wynosi prawie 4000 dzieci⁷¹.

Inną szkołą opartą na ukraińskim systemie edukacji jest SzkoUA, założona w Warszawie⁷² w kwietniu 2022 roku. Szkoła opiera się na zasadzie edukacji zaocznej, tj. uczniowie są przypisani do kilku szkół w Dawidowie (obwód lwowski, Ukraina) i uczą się w Warszawie na miejscu, pod nadzorem ukraińskich nauczycieli. Zapewnia również wsparcie psychologiczne dla dzieci i różne możliwości integracji uczniów z polskim społeczeństwem. Ponadto w 2021 r. w Warszawie została założona przez Fundację Ukraińskie Centrum Edukacyjne szkoła "Materynka"⁷³. Jest nadzorowana przez ukraińskie ministerstwo edukacji i oferuje możliwość nauki w klasach od 1 do 11. Szkoły działające zgodnie z ukraińskim systemem edukacji znajdują się poza nadzorem władz polskich.

Ukraiński system edukacji nie posiada danych na temat liczby studentów uczęszczających na zajęcia online. Ministerstwo Edukacji i Nauki wyjaśniło, że nie ma podstaw prawnych do gromadzenia takich danych. Ministerstwo nie gromadzi ani nie weryfikuje prawdziwości deklaracji - jak wyjaśnił Minister Edukacji i Nauki, taka ocena oznaczałaby wkroczenie w sferę zastrzeżoną dla ukraińskich władz⁷⁴.

⁷¹ Wiadomość e-mail z dnia 21 czerwca 2023 r.

⁷² Powstał z inicjatywy Klubu Inteligencji Katolickiej w Warszawie i Fundacji Nasz Wybór / Ukraiński Dom w Warszawie, przy wsparciu Fundacji Polska Szkoła i Stowarzyszenia Przymierze Rodzin oraz we współpracy z Ministerstwem Oświaty i Nauki Ukrainy.

⁷³ [Strona internetowa szkoły Materynka](#) (dostęp: 31.08.2023).

⁷⁴ [Pismo Ministra Przemysłu Czarnka do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 7 lipca 2023 r.](#)

Tabela 6 - Skolaryzacja i uczęszczanie do szkoły dzieci uciekających z Ukrainy

Rodzaje edukacji szkolnej		Liczba zapisanych dzieci ⁷⁵	Liczba uczęszczających dzieci	Źródło
Krajowy formalny system edukacji	Dzieci w przedszkolu	30577	36410	Oficjalny portal rządowy Open Data
	Dzieci w szkołach podstawowych	121088	118855	Oficjalny portal rządowy Open Data
	Dzieci w szkołach średnich	15648	16763	Oficjalny portal rządowy Open Data
Fizyczna obecność w ukraińskiej szkole / placówce edukacyjnej		1,500+ (dane dla SzkoUA i Materynki w toku)	1,562+ (dane dla SzkoUA i Materynki w toku)	Wymiana wiadomości e-mail ze szkołą prowadzoną przez Fundację Niezłomna Ukraina, 21 czerwca 2023 r.
Obecność online w ukraińskiej szkole / placówce edukacyjnej		Nie dotyczy	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Source: Portal Otwarte Dane, "[Studenci-uchodźcy z Ukrainy](#)".

3.2.2. Wsparcie integracji w formalnym systemie edukacji

Dwie główne formy wsparcia dla ukraińskich uczniów w polskich szkołach obejmują: (1) oddziały przygotowawcze, które oferują szeroką naukę języka i kultury polskiej w

⁷⁵ Otwarte Dane, [Uczniowie uchodźcy z Ukrainy w podziale na typy szkół, klasy i powiaty](#) (dostęp: 21.09.2022).

połączeniu z regularną edukacją zgodnie z polskim systemem oświaty; (2) dodatkowe nauczanie języka polskiego dla dzieci uczęszczających do regularnych klas. Według Ministerstwa Nauki i Edukacji około 51% ukraińskich uczniów otrzymuje dodatkowe lekcje języka (nie mniej niż 6 godzin tygodniowo)⁷⁶. Według Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa fakt, że liczba klas przygotowawczych zmniejszyła się o połowę w roku szkolnym 2022/2023 w porównaniu z końcem roku szkolnego 2021/2022, oznacza, że znaczna część ukraińskich uczniów kontynuowała naukę w kolejnym roku szkolnym w zwykłych klasach⁷⁷.

W zakresie pomocy psychologicznej i specjalistycznej psychologowie szkolni i lokalne poradnie psychologiczno-pedagogiczne zapewniają opiekę wszystkim uczniom, w tym uczniom z Ukrainy⁷⁸. Rozporządzenie Ministra Edukacji dopuszcza zatrudnianie w poradniach osób niebędących nauczycielami w celu zapewnienia dzieciom z Ukrainy pomocy psychologiczno-pedagogicznej w ich języku⁷⁹.

Ponadto szkoły mogą zatrudniać asystentów międzykulturowych, a także asystentów nauczycieli języka ukraińskiego. Jak poinformowało kilka samorządów, władze lokalne, we współpracy z darczyńcami (UNICEF i Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej, PCPM) i szkołami, opracowały nową nazwę dla tego stanowiska - "asystent nauczyciela". Celem jest zatrudnienie ukraińskojęzycznych asystentów, głównie ukraińskich nauczycieli, którzy nie mają jeszcze wystarczającej znajomości języka polskiego i certyfikowanych dyplomów, aby uczyć w polskich szkołach⁸⁰. Podczas wakacji ukraińscy edukatorzy wspierali również miejskie instytucje kultury i organizacje pozarządowe prowadzące działania w ramach corocznych miejskich akcji "Lato w mieście" i "Zima w mieście". Pomagali opiekunom ukraińskich dzieci w komunikacji i angażowali ich w gry, warsztaty czy zajęcia sportowe⁸¹. Asystenci międzykulturowi promują wymianę kulturową między dziećmi z Polski i innych krajów. Asystent międzykulturowy to osoba, której zadaniem jest wspieranie dzieci cudzoziemskich uczęszczających do szkół w Polsce oraz społeczności szkolnej (w tym kadry pedagogicznej oraz rodziców i opiekunów prawnych dzieci). Osoba pełniąca taką funkcję może być zatrudniona na stanowisku

⁷⁶ [Pismo Ministra Przemysława Czarnka do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 7 lipca 2023 r.](#)

⁷⁷ [Pismo Ministra Przemysława Czarnka do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 7 lipca 2023 r.](#)

⁷⁸ [Pismo Ministra Przemysława Czarnka do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 7 lipca 2023 r.](#)

⁷⁹ Polska, Minister Edukacji i Nauki, Rozporządzenie w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy, 21 marca 2022 r., art. 14.

⁸⁰ Wywiad grupowy z przedstawicielami władz lokalnych Gdańska, Lublina, Krakowa, Łodzi i Warszawy w dniu 20 czerwca 2023 r.

⁸¹ Wywiad grupowy z przedstawicielami władz lokalnych Gdańska, Lublina, Krakowa, Łodzi i Warszawy w dniu 20 czerwca 2023 r.

asystenta nauczyciela na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁸².

3.2.3. Dane dotyczące osób przedwcześnie kończących naukę i NEET (osób niekształcących się, niepracujących ani nie szkolących się)

Kompleksowe informacje na temat liczby osób przedwcześnie kończących naukę i NEET wśród ukraińskich uczniów nie są dostępne. Porównanie liczby uczniów we wrześniu 2022 r. i czerwcu 2023 r. sugeruje, że w polskim systemie edukacji lub w szkołach online w ukraińskim systemie edukacji jest niewielu uczniów przedwcześnie kończących naukę. Biorąc jednak pod uwagę, że całkowita liczba ukraińskich dzieci i młodzieży objętych ochroną czasową w wieku obowiązku szkolnego (7-18 lat) w roku szkolnym 2022-2023 wynosiła 268145⁸³, podczas gdy tylko 135591⁸⁴ ukraińskich uczniów objętych ochroną czasową uczęszcza do polskich szkół podstawowych i średnich, a liczba uczniów w ukraińskim systemie edukacji w Polsce jest ograniczona, ponad 130000 uczniów powinno być objętych kształceniem na odległość w ukraińskim systemie edukacji. Jednak, jak wyjaśniło Ministerstwo Edukacji i Nauki, nie ma podstaw prawnych do gromadzenia takich danych⁸⁵.

3.3. Dostęp do pomocy społecznej - formy pomocy społecznej związane z dziećmi

Obywatele Ukrainy i inne osoby wymienione w art. 1 ustawy z dnia 12 marca 2022 r., objęte zakresem przedmiotowym tej ustawy, mają prawo do określonych świadczeń pieniężnych i niepieniężnych.

Jednorazowe świadczenie pieniężne w wysokości 300 PLN

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Obywatelowi Ukrainy, który uzyskał numer identyfikacyjny PESEL UKR zgodnie z ustawą, przysługuje jednorazowe świadczenie pieniężne w wysokości 300 zł (kwota

⁸² [Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.](#)

⁸³ Otwarte Dane, [Statystyki dotyczące wniosków o status cudzoziemca w UKR w związku z konfliktem na Ukrainie.](#)

⁸⁴ Otwarte Dane, [Statystyki dotyczące wniosków o status cudzoziemca w UKR w związku z konfliktem na Ukrainie.](#)

⁸⁵ [Pismo Ministra Przemysłu Czarnka do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 7 lipca 2023 r.](#)

wypłacana jednorazowo z góry). Świadczenie pieniężne przeznaczone jest na utrzymanie, w szczególności na pokrycie wydatków na żywność, odzież, obuwie, środki higieny osobistej oraz opłaty mieszkaniowe.

Organ administracyjny: miejski ośrodek pomocy społecznej

Świadczenie wychowawcze z programu Rodzina 500+

Podstawa prawna: ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Jest to świadczenie dla rodzica, opiekuna tymczasowego lub osoby sprawującej pieczę zastępczą nad dzieckiem. Świadczenie 500+ przyznawane jest w wysokości 500 zł miesięcznie na dziecko. 500+ przysługuje od miesiąca złożenia wniosku do końca okresu świadczeniowego, w którym świadczenie jest wypłacane. Obecny okres zasiłkowy trwa od 1 czerwca 2022 r. do 31 maja 2023 r. Świadczenie 500+ przysługuje wyłącznie za okres, w którym dziecko i jego opiekun przebywają w Polsce.

Organ administracyjny: Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Więcej informacji: <https://www.zus.pl/-/500-dla-obywateli-ukrainy>

Rodzinny kapitał opiekuńczy

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 17 listopada 2021 r. o rodzinnej opiece kapitałowej w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Rodzinny Kapitał Opiekuńczy (RKO) przysługuje na dziecko w wieku od 12 do 35 miesięcy. Świadczenie nie jest uzależnione od dochodu rodziny i wynosi łącznie do 12 000 zł na drugie i każde kolejne dziecko. Warunkiem otrzymania świadczenia jest zamieszkiwanie rodzica (matki lub ojca; tj. z wyłączeniem opiekunów faktycznych lub pieczy zastępczej) wraz z dzieckiem (wystarczy korzystanie z ochrony czasowej na podstawie pobytu czasowego) na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Organ administracyjny: ZUS

Więcej informacji: <https://www.zus.pl/-/rodzinny-kapital-opiekunczy>

Zasiłek rodzinny

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków związanych z utrzymaniem dziecka. Przyznanie prawa do zasiłku rodzinnego uzależnione jest m.in. od spełnienia kryterium dochodowego. Zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli przeciętny miesięczny dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 674 zł. W przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności, zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli przeciętny

miesięczny dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 764,00 zł. Wysokość zasiłku rodzinnego wynosi miesięcznie:

- 1) 95,00 PLN za dziecko do 5. roku życia;
- 2) 124,00 PLN za dziecko powyżej 5 roku życia i do 18 roku życia;
- 3) 135,00 PLN dla dziecka powyżej 18 roku życia i do 24 roku życia.

Organ administracyjny: ZUS

Więcej informacji: <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-rodzinny>

Świadczenie rodzicielskie

Podstawa prawna: ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych w związku z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 31 lipca 2018 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Świadczenie rodzicielskie wynosi 1000 zł i przysługuje m.in. matce lub ojcu; rodzinie zastępczej w przypadku objęcia opieką dziecka w wieku do ukończenia 7. roku życia; osobie, która przysposobiła dziecko w przypadku objęcia opieką dziecka w wieku do ukończenia 7. roku życia.

Organ administracyjny: miejski ośrodek pomocy społecznej

Więcej informacji: <https://www.gov.pl/web/rodzina/wiadczenie-rodzicielskie>

Zasiłek pielęgnacyjny

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Zasiłek pielęgnacyjny przyznawany jest w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Do wniosku o zasiłek należy dołączyć m.in. kserokopię ważnego orzeczenia o niepełnosprawności (oryginał orzeczenia należy przedłożyć do wglądu), które mogło zostać wydane przez władze Ukrainy. Zasiłek przysługuje m.in. niepełnosprawnemu dziecku, osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 lat, z zastrzeżeniem spełnienia określonych wymogów, oraz osobie w wieku powyżej 75 lat. Wysokość dodatku pielęgnacyjnego od 1 listopada 2019 r. wynosi 215,84 zł miesięcznie.

Organ administracyjny: miejski ośrodek pomocy społecznej

Więcej informacji: <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-pielagnacyjny>

Świadczenie pielęgnacyjne

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Świadczenie pielęgnacyjne jest świadczeniem pieniężnym, o które mogą ubiegać się osoby, które nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo posiadającą orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności lub orzeczenie o niezdolności do samodzielnej egzystencji (wydane przez organ rentowy). Przyznanie świadczenia pielęgnacyjnego nie jest uzależnione od kryterium dochodowego rodziny. Świadczenie pielęgnacyjne od 1 stycznia 2023 r. wynosi 2 458 zł miesięcznie.

Organ administracyjny: miejski ośrodek pomocy społecznej

Więcej informacji: <https://www.gov.pl/web/rodzina/wiadczenie-pielegnacyjne>

Dodatek z tytułu urodzenia dziecka

Podstawa prawna: ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych w związku z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 30 października 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie formy opieki medycznej nad kobietą w ciąży, uprawniającej do dodatku z tytułu urodzenia dziecka oraz wzoru zaświadczenia potwierdzającego pozostawanie pod taką opieką w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Dodatek przysługuje matce lub ojcu albo opiekunowi prawnemu dziecka. Dodatek wypłacany jest jednorazowo w kwocie 1000 zł. Przyznawany jest w przypadku złożenia wniosku o jego przyznanie przed ukończeniem przez dziecko pierwszego roku życia. Do wniosku należy dołączyć: zaświadczenie lekarskie lub zaświadczenie wystawione przez położną potwierdzające, że matka dziecka pozostawała pod opieką medyczną nie później niż od 10. tygodnia ciąży do porodu. W przypadku wniosku o przysposobienie więcej niż jednego dziecka lub urodzenia więcej niż jednego dziecka podczas jednego porodu, dodatek przysługuje na każde dziecko.

Organ administracyjny: miejski ośrodek pomocy społecznej

Więcej informacji: <https://www.gov.pl/web/rodzina/dodatek-z-tytulu-urodzenia-dziecka>

Zasiłek opiekuńczy

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia w razie choroby i macierzyństwa w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Zasiłek opiekuńczy przyznawany jest rodzicom, a także opiekunowi tymczasowemu ustanowionemu postanowieniem sądu rodzinnego zgodnie z ustawą o pomocy obywatelom Ukrainy. Zasiłek może być przyznany, jeśli rodzic lub opiekun tymczasowy jest zwolniony z pracy z powodu, między innymi, opieki nad chorym lub

niepełnosprawnym dzieckiem lub członkiem rodziny innym niż chore dziecko. Łączny okres zasiłku opiekuńczego nie może przekroczyć 60 dni w roku kalendarzowym. Nie jest on uzależniony od liczby osób uprawnionych do zasiłku, liczby dzieci lub członków rodziny wymagających opieki.

Organ administracyjny: ZUS

Więcej informacji: <https://www.zus.pl/swiadczenia/zasilki/zasilek-opiekunczy/prawo-do-zasilku-i-okres-przysluginania>

Dofinansowanie za pobyt dziecka w żłobku, klubie dziecięcym lub przedszkolu

Podstawa prawna: ustawa z dnia 17 listopada 2021 r. o rodzinnym kapitale opiekuńczym w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Jest to świadczenie przysługujące rodzicowi, tymczasowemu opiekunowi lub opiekunowi. Aby otrzymać dofinansowanie, placówka lub opiekun musi wpisać dziecko do rejestru żłobków i klubów dziecięcych lub wykazu dziennych opiekunów. Warunkiem koniecznym otrzymania dofinansowania za żłobek jest to, że wnioskodawca nie otrzymuje na to dziecko rodzinnego świadczenia opiekuńczego (RKO).

Organ administracyjny: ZUS

Więcej informacji: <https://www.zus.pl/-/dofinansowanie-pobytu-w-zlobku>

Program Dobry Start

Podstawa prawna: rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2021 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu "Dobry start" w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Program Dobry Start to rodzaj wsparcia dla wszystkich uczniów rozpoczynających rok szkolny, który polega na jednorazowej wypłacie 300 zł na wyprawkę szkolną dla dziecka. O świadczenie mogą ubiegać się m.in. rodzice i opiekunowie prawni dziecka. Wnioski można składać od 1 lipca do 30 listopada 2022 r.

Organ administracyjny: ZUS

Więcej informacji: <https://www.zus.pl/baza-wiedzy/program-dobry-start>

Pomoc obywatelom Ukrainy z niepełnosprawnościami, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON)

Opis: PFRON oferuje pomoc w sfinansowaniu wymaganego udziału własnego przy zakupie lub naprawie wyrobów medycznych wydawanych na receptę. Niepełnosprawny obywatel Ukrainy może otrzymać taką pomoc w ramach Modułu I programu PFRON "Pomoc obywatelom Ukrainy z niepełnosprawnością". Warunkiem skorzystania z programu jest posiadanie dokumentu potwierdzającego I lub II stopień niepełnosprawności wydanego w ramach ukraińskiego systemu orzekania o niepełnosprawności. Ze świadczenia może skorzystać osoba posiadająca dokument wydany w ramach ukraińskiego systemu orzekania o niepełnosprawności. W przypadku braku takiego dokumentu wystarczy oświadczenie o jego posiadaniu. Dotyczy to również

dzieci, w przypadku których wystarczy oświadczenie opiekuna o posiadaniu takiego dokumentu wydanego dzieciom w ramach ukraińskiego systemu orzekania o niepełnosprawności.

Organ administracyjny: powiatowe centrum pomocy rodzinie

Więcej informacji: <https://www.pfron.org.pl/o-funduszu/programy-i-zadania-pfron/programy-i-zadania-real/pomoc-obywatelom-ukrainy-z-niepelnosprawnoscia/komunikaty/pomoc-dla-obywateli-ukrainy-z-niepelnosprawnoscia-na-zaopatrzenie-w-wyroby-medyczne/>

Dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka z niepełnosprawnością

Podstawa prawna: ustawa o świadczeniach rodzinnych w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Dodatek przyznawany jest w wysokości 90 zł miesięcznie na dziecko do ukończenia 5. roku życia oraz w wysokości 110 zł miesięcznie na dziecko powyżej 5. roku życia (do ukończenia 24. roku życia), jeżeli dziecko legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności. Do wniosku należy dołączyć orzeczenie o niepełnosprawności lub orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności (wystarczy przedstawić dokumentację wydaną przez ukraińskie organy).

Organ administracyjny: miejski ośrodek pomocy społecznej

Więcej informacji: <https://www.gov.pl/web/rodzina/dodatek-z-tytulu-ksztalcenia-i-rehabilitacji-dziecka-niepelnosprawnego>

Dodatek mieszkaniowy

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Dodatek mieszkaniowy to kwota wypłacana osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej na opłacenie mieszkania. Dodatek wypłacany jest w przypadkach określonych przepisami prawa i uzależniony jest m.in. od tytułu prawnego do lokalu mieszkalnego, osiągnięcia odpowiednio niskich dochodów oraz odpowiedniej powierzchni użytkowej lokalu mieszkalnego.

Organ administracyjny: centrum świadczeń (urząd miasta)

Więcej informacji: https://www.bip.krakow.pl/?sub_dok_id=762

Bilet socjalny

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej w związku z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2021 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Bilet socjalny to imienny bilet miesięczny uprawniający do przejazdów środkami komunikacji miejskiej, który mogą otrzymać osoby osiągające dochód równy lub niższy

od kryterium dochodowego uprawniającego do świadczeń z pomocy społecznej (600 zł w przypadku osoby w rodzinie, 776 zł w przypadku osoby samotnie gospodarującej). Podstawą wydania biletu socjalnego jest pisemna informacja wydana przez właściwy ze względu na miejsce zamieszkania ośrodek pomocy społecznej, potwierdzająca posiadanie przez osobę zainteresowaną dochodu równego lub niższego od kryterium dochodowego określonego w rozporządzeniu Rady Ministrów (obowiązującego w dniu nabycia biletu) oraz dokument tożsamości.

Organ administracyjny: miejski ośrodek pomocy społecznej

Więcej informacji:

https://mops.krakow.pl/ogolne/260865,1934,komunikat,bilet_socjalny_dla_obywateli_ukrainy.html

Posiłki dla dzieci i uczniów z Ukrainy

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Rodzice uczniów mogą być zwolnieni z opłat za posiłki w stołówce szkolnej, np. w przypadku szczególnie trudnej sytuacji materialnej rodziny lub w szczególnie uzasadnionych przypadkach losowych. Posiłki dla uczniów z Ukrainy mogą być pokrywane przez ośrodek pomocy społecznej. Warunkiem ubiegania się o zwolnienie z opłat jest uzyskanie numeru identyfikacyjnego PESEL UKR zgodnie z ustawą z 12 marca 2022 r.

Organ administracyjny: miejski ośrodek pomocy społecznej

Prawo do leków refundowanych

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych w związku z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 8 marca 2012 r. w sprawie recept lekarskich w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 r.

Opis: Ukraińscy pacjenci mają prawo do otrzymywania leków refundowanych. Zasady dla obywateli Ukrainy są takie same jak w przypadku recept dla ubezpieczonych w Polsce, które obowiązują od 2012 roku. Placówki medyczne, w tym przychodnie podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) i apteki, są informowane o szczegółach związanych z wypisywaniem i realizacją recept.

Organ administracyjny: POZ

Więcej informacji: <https://www.nfz.gov.pl/aktualnosci/aktualnosci-centrali/pacjenci-z-ukrainy-maja-prawo-do-lekow-refundowanych,8162.html#:~:text=Pacjenci%20z%20Ukrainy%2C%20kt%C3%B3rzy%20z,ustawowo%20%E2%80%94%20otrzymuj%20leki%C3%B3w%20refundowanych.>

Health4Ukraine

Opis: Program umożliwia obywatelom Ukrainy, którzy przekroczyli granicę po 24 lutego 2022 r., uzyskanie dofinansowania do zakupu leków w aptekach ogólnodostępnych i punktach aptecznych na terenie Polski. Każda osoba, której wniosek o przyjęcie do Programu zostanie rozpatrzony pozytywnie, otrzyma indywidualny Kod Uczestnika Programu, który umożliwi jej zakup leków i innych produktów dostępnych w aptece do kwoty 500 zł. Z pomocy w ramach programu może skorzystać każdy obywatel Ukrainy, który przekroczył granicę Polski po 24.02.2022 roku. Warunkiem przystąpienia do programu i otrzymania pomocy jest okazanie dokumentu potwierdzającego nadanie polskiego numeru PESEL. Do Programu mogą przystąpić zarówno dorośli, jak i dzieci (w imieniu dzieci wnioski o przystąpienie składają rodzice/opiekunowie prawni).

Zgłoszenie elektroniczne należy przesłać na adres: <https://health4ukraine.com/pl/>

Więcej informacji: <https://health4ukraine.com/pl/>

Zasady otrzymywania pomocy finansowej i rzeczowej mogą różnić się w zależności od miejsca zamieszkania osoby uprawnionej do świadczeń pieniężnych i niepieniężnych. Szczegółowe informacje na temat warunków wypłaty świadczeń można uzyskać bezpośrednio w organach administracji, do których kierowany jest wniosek.

Oprócz świadczeń wypłacanych z budżetu państwa, pomoc finansową oferują organizacje międzynarodowe⁸⁶.

3.4. Dodatkowe prawne i praktyczne bariery i wyzwania

3.4.1. Ogólne wyzwania

Ukraińskie dzieci mają dostęp do opieki zdrowotnej na równi z polskimi dziećmi, a także dostęp do pomocy społecznej. Na uwagę zasługują natomiast wyzwania związane z edukacją ukraińskich dzieci.

Według raportu "*Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny na Ukrainie w opinii nauczycieli i nauczycielek*", ukraińskie dzieci przyjeżdżające do Polski po 24 lutego 2023 r. mają trudności w porozumiewaniu się z polskimi uczniami i nauczycielami ze względu na barierę językową, a także problemy w relacjach z rówieśnikami. Ponadto dzieci ze

⁸⁶ Covtuh I., Khomyn Y., Strama A. (2023), [Opieka tymczasowa nad małoletnim dzieckiem z Ukrainy. Poradnik dla opiekunów](#), Kraków 2023 r.; Centrum Pomocy Prawnej im. H. Nieć, [Świadczenia pieniężne i niepieniężne dla obywateli Ukrainy](#) (dostęp: 31.08.2023).

specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (związanymi np. z dysleksją, dysgrafią, niepełnosprawnością intelektualną) nie posiadają oficjalnych zaświadczeń lekarskich i diagnoz, co pogarsza możliwość zapewnienia im odpowiedniego wsparcia i utrudnia efektywną naukę⁸⁷.

Co więcej, według raportu Amnesty International "*Jesteśmy tu razem. Ukraińscy uczniowie i uczennice w polskich szkołach. Wyniki 4-miesięcznego monitoringu Amnesty International*", w polskich szkołach brakuje podręczników dla uczniów i studentów w języku ukraińskim i polskim, a w wielu placówkach nie ma asystentów międzykulturowych i asystentów (pomocy nauczyciela). Często nie ma też wystarczającej kadry nauczycielskiej lub infrastruktury do otwarcia oddziałów przygotowawczych zalecanych przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Nauczyciele i nauczycielki na własną rękę szukają rozwiązań sytuacji, w której w ich klasach z dnia na dzień pojawiły się dzieci niemówiące po polsku. Wielu z nich wskazuje, że czują się z tym wyzwaniem osamotnieni. Co więcej, pomimo przeważnie ciepłego przyjęcia ze strony polskiego społeczeństwa, niektóre ukraińskie dzieci doświadczyły dyskryminacji i wrogości ze strony polskich uczniów i ich rodziców. W związku z tym konieczne jest wprowadzenie systemowej edukacji międzykulturowej i antydyskryminacyjnej, której niestety brakuje w polskich szkołach – zajęcia tego typu wprowadzane są jedynie z własnej inicjatywy szkół we współpracy z organizacjami pozarządowymi⁸⁸.

Asystenci międzykulturowi są już obecni w polskich szkołach. Jednak, jak wskazują dostępne opracowania, w praktyce ich funkcjonowania zidentyfikowano następujące problemy:

- brak rozwiązań systemowych w odniesieniu do instytucji asystentów;
- brak długoterminowego planowania ich roli i zadań w szkołach;
- w klasach przygotowawczych osoby zatrudnione jako asystenci w rzeczywistości pracują jako nauczyciele przedmiotu i nie mogą korzystać ze swoich praw jako nauczyciele;
- otrzymywanie niższego wynagrodzenia za tę samą pracę;
- niższy status w kadrze nauczycielskiej niż nauczyciele;
- osoby te nie zawsze są traktowane przez polskich nauczycieli jako partnerzy do współpracy;
- brak integracji z zespołem;

⁸⁷ Pyżalski J., Łuszczynska A., Kalata G., Plichta P., Poleszak W. (2022), [*Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny na Ukrainie w opinii nauczycielek i nauczycieli*](#), Fundacja Szkoła z Klasą, 2022.

⁸⁸ Amnesty International (2023), [*Jesteśmy tu razem. Ukraińscy uczniowie i uczennice w polskich szkołach. Wyniki 4-miesięcznego monitoringu Amnesty International*](#), 2023.

- brak wsparcia psychologicznego oraz szkoleń w zakresie pracy z dziećmi, które przeżyły traumę, mimo że z definicji są one osobami pierwszego kontaktu w trudnych sytuacjach⁸⁹.

Ciekawym przykładem nierównego traktowania ukraińskich dzieci był egzamin ósmoklasisty. W maju 2022 roku uczniowie przystąpili do egzaminu ósmoklasisty, który składa się z następujących przedmiotów: język polski, matematyka i język obcy nowożytny. Wśród zdających, według Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, znalazło się 6150 uczniów z Ukrainy. Przystąpienie do egzaminu jest warunkiem ukończenia ósmej klasy i udziału w rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych. Rozporządzenie Ministerstwa Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki nad dziećmi i młodzieżą będącymi obywatelami Ukrainy nie nakładało na ukraińskich uczniów obowiązku przystąpienia do egzaminu ósmoklasisty, ale jego niezdanie skutkowało koniecznością powtarzania ósmej klasy. Aby uniknąć powtarzania tej samej klasy, uczniowie ci musieli przystąpić do egzaminu, którego wynik miał bardzo istotny wpływ na to, w której szkole ponadpodstawowej będą mogli kontynuować naukę. Centralna Komisja Egzaminacyjna wprowadziła pewne ułatwienia dla ukraińskich ósmoklasistów, m.in. możliwość odpowiadania na pytania z matematyki i języka obcego w języku ukraińskim, wydłużony czas egzaminu oraz możliwość korzystania ze słownika na egzaminie z języka polskiego. Ten ostatni bowiem, mimo częściowo zmienionych i przetłumaczonych pytań w języku ukraińskim, nadal wymagał odpowiedzi w języku polskim, w tym napisania rozprawki lub opowiadania. Biorąc pod uwagę, że uczniowie przebywali w Polsce zaledwie kilka miesięcy lub tygodni, trudno zakładać, że znali język polski na tyle dobrze, by wykazać się faktyczną wiedzą i umiejętnościami. Trudno też w tak krótkim czasie opanować zupełnie nowy materiał, którego znajomość ma być zweryfikowana podczas egzaminu, w tym lektury szkolne⁹⁰.

3.4.2. Wyzwania dla dzieci wynikające z narażenia na wiele czynników ryzyka/niekorzystną sytuację

Po wybuchu wojny na terytorium Polski przybyły również dzieci nieposiadające obywatelstwa ukraińskiego, pochodzące z państw trzecich, takich jak Nigeria, Egipt,

⁸⁹ M. Tędziągolska, B. Walczak, A. Żelazowska-Kosiorek (2022), [Szkoła zróżnicowana kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy](#), 2022.

⁹⁰ Amnesty International (2023), ["Jesteśmy tu razem. Ukraińscy uczniowie i uczennice w polskich szkołach. Wyniki 4-miesięcznego monitoringu Amnesty International"](#), 2023; M. Gąsiorowska, [Polsko-ukraińska Wieża Babel. Sytuacja w polskich szkołach](#), Edunews.pl, 16 września 2022 r.

Sudan czy Pakistan. Są to głównie osoby w wieku 16-17 lat, które studiowały na Ukrainie na podstawie wizej studenckiej. W Polsce ich sytuacja zmieniła się diametralnie. Po pierwsze dlatego, że podjęcie studiów przez cudzoziemca wiąże się z wysokimi opłatami, a w przypadku osób poniżej 18 roku życia wymaga zgody rodzica lub opiekuna prawnego. Dodatkowo, polskie uczelnie mogą mieć trudności z uznaniem dotychczasowych wyników w nauce takich osób za miarodajne i wystarczające do kontynuowania studiów. Co więcej, jeśli osoby te nie spełniają warunków do uzyskania ochrony czasowej, napotykają liczne problemy z legalizacją pobytu. Przepisy ustawy z dnia 12 marca 2022 r. nie odnoszą się do sytuacji osób, które nie są obywatelami Ukrainy, ale obywatelami państw trzecich. Osoby te mogą zatem albo ubiegać się o kartę pobytu – do czego jednak potrzebują opiekuna prawnego – albo ubiegać się o ochronę międzynarodową w ramach procedury przewidzianej dla dzieci bez opieki. To ostatnie rozwiązanie jest jednak problematyczne, gdyż nie wszystkie te osoby spełniają warunki do uzyskania statusu uchodźcy. Nie mogą one bezpiecznie powrócić do kraju pochodzenia z powodów natury politycznej lub ekonomicznej, których nie można uznać za prześladowania. Ponadto wiąże się to ze skierowaniem tych osób, które były samodzielnymi studentami na Ukrainie, do instytucjonalnej pieczy zastępczej. Trudno określić liczbę takich dzieci w Polsce, gdyż część z nich mogła nie zalegalizować swojego pobytu. Jak wskazuje się w dostępnych opracowaniach, obywatele państw trzecich napotykają wiele trudności dotyczących m.in. legalizacji pobytu, wsparcia finansowego czy braku dostępu do pomocy materialnej i żywnościowej. Ich poziom ochrony i dostęp do usług socjalnych jest niższy niż w przypadku obywateli Ukrainy. Osoby te nie są również świadome tego, jaki jest ich status w Polsce⁹¹.

Ministerstwo Edukacji i Nauki wraz z Funduszem Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF) oraz Polskim Centrum Pomocy Międzynarodowej uruchomiło specjalną infolinię informacyjną dla ukraińskich uczniów, studentów oraz ich rodzin i opiekunów. Infolinia działa od poniedziałku do piątku w godzinach 9.00-17.00 pod numerem +48 22 100 13 00. Informacje dotyczące rozpoczęcia lub kontynuowania nauki w polskich szkołach i uczelniach udzielane są w języku ukraińskim, rosyjskim i polskim⁹².

Ponadto, jak wynika z raportu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, hipotezę o nielegalności pobytu tych dzieci mogą potwierdzać dane uzyskane z sądów. Sędziowie pytani o liczbę postępowań z udziałem dzieci bez opieki w rozumieniu ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej

⁹¹ Tymińska A. (2022), [Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

⁹² Polska, Ministerstwo Edukacji i Nauki, [Infolinia dla ukraińskich uczniów i studentów oraz ich rodzin](#), 25 sierpnia 2022 r.

Polskiej (tj. postępowań nie dotyczących obywateli Ukrainy) podawali bardzo niskie liczby (do 5 postępowań) lub deklarowali brak takich postępowań. Rodzi to obawę, że w Polsce przebywają dzieci, które – ze względu na bariery instytucjonalne – nie podjęły kroków w celu zalegalizowania swojego pobytu i narażone są na wiele zagrożeń związanych z ich nieuregulowanym pobytom⁹³.

Szereg specyficznych problemów napotkały również osoby, które choć były obywatelami Ukrainy, nie były w stanie udokumentować swojego obywatelstwa (np. członkowie społeczności romskiej). W konsekwencji osoby te pozostawały bez pomocy i dostępu do ochrony. Podczas odprawiania osób na granicy polsko-ukraińskiej, kobiety i dzieci pochodzenia ukraińskiego były przepuszczane w pierwszej kolejności, a przedstawiciele innych narodowości i mniejszości później. Problem występował również w punktach przyjmowania uchodźców. Miejsca dla Ukraińców były dobrze wyposażone i stosunkowo komfortowe, podczas gdy te dla Romów nie miały w zasadzie nic, a warunki w nich były znacznie gorsze⁹⁴.

⁹³ Tymińska A. (2022), [Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

⁹⁴ Mikulska A. (2022), [Romowie z Ukrainy traktowani jak uchodźcy drugiej kategorii. "Słyszemy: nie przyjmujemy tych ludzi"](#), OKO.press, 1 kwietnia 2022 r.

4. Obowiązujące prawo i polityki

4.1. Specjalne regulacje prawne

Sytuacja dzieci pozostaje w stałym zainteresowaniu polskich organów ustawodawczych i wykonawczych. Jak wielokrotnie wskazywano powyżej, sytuację zarówno dzieci, jak i dorosłych obywateli Ukrainy, którzy przybyli do Polski w związku z rosyjską agresją, reguluje ustawa z dnia 12 marca 2022 roku. Jednak od momentu jej wejścia w życie była ona już kilkakrotnie nowelizowana – w celu zapewnienia jak najlepszej pomocy i wsparcia obywatelom Ukrainy.

W odniesieniu do sytuacji dzieci szczególnie istotne były dwie poprawki do wspomnianej ustawy:

1. nowelizacja z dnia 23 marca 2022 r.⁹⁵;
2. nowelizacja z dnia 8 kwietnia 2022 r.⁹⁶

Pierwsza ze wspomnianych nowelizacji wprowadziła zmiany w przepisach dotyczących dzieci bez opieki. Dotyczyły one m.in. nadzoru i wsparcia dla opiekunów tymczasowych. Na podstawie tej nowelizacji w procesy te zostały włączone powiatowe centra pomocy rodzinie. Wprowadzono również specjalną formę wsparcia dla opiekunów tymczasowych mających pod opieką 15 dzieci. W celu wsparcia takiego opiekuna powiatowe centrum pomocy rodzinie zobowiązane jest do zatrudnienia osoby wspierającej w pełnym wymiarze czasu pracy. Ponadto ustawodawca rozszerzył katalog osób, które mogą uzyskać status rodziny zastępczej małoletnich obywateli Ukrainy w trybie uproszczonym (po tej zmianie obejmował on również obywateli Polski).

Największą nowością było wprowadzenie do ustawy przepisów 25a-c dotyczących rejestracji dzieci ukraińskich bez opieki przebywających w Polsce. Jak wskazano w uzasadnieniu, celem wprowadzenia tego rozwiązania była konieczność zapewnienia dzieciom wysokiego poziomu ochrony. Jako istotną wartość wskazano również współpracę z konsulami i rządem Ukrainy. Załączona do projektu ocena skutków

⁹⁵ Polska, [Ustawa o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa](#), 23 marca 2023 r.

⁹⁶ Polska, [Ustawa o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw](#), 8 kwietnia 2022 r.

regulacji nie zawiera jednak konkretnych danych dotyczących liczby ukraińskich dzieci bez opieki przebywających w Polsce. Liczbę tę określono jako trudną do oszacowania.

Drużga z nowelizacji dotycząca sytuacji dzieci pozbawionych opieki wprowadziła pewne zmiany i doprecyzowała formy wsparcia świadczone przez powiatowe centra pomocy rodzinie dla wybranych grup opiekunów tymczasowych oraz wprowadziła zakaz umieszczania ukraińskich dzieci poniżej trzeciego roku życia w instytucjonalnej pieczy zastępczej⁹⁷.

Jeszcze przed wejściem w życie ustawy z dnia 12 marca 2022 r., w dniu 4 marca 2022 r. przyjęto decyzję wykonawczą Rady Unii Europejskiej uruchamiającą mechanizm tymczasowej ochrony dla osób, które opuściły Ukrainę z powodu konfliktu zbrojnego⁹⁸. Objęła ona przede wszystkim obywateli i obywatelki Ukrainy, ich małżonków, dzieci i bliskich krewnych, a także osoby korzystające z ochrony międzynarodowej na terytorium Ukrainy. Szczegółowe uprawnienia beneficjentów ochrony tymczasowej zostały określone w dyrektywie Rady 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r. w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz ośrodków zapewniających równowagę wysiłków między państwami członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami. Tymczasowa ochrona obejmuje m.in. prawo do legalnego pobytu przez okres jednego roku, dostęp do rynku pracy czy opieki zdrowotnej. Dzieci mają zagwarantowany dostęp do edukacji oraz wsparcie opiekunów (opiekunów prawnych) dla tych, którzy pozostają bez opieki. Ukraińskie dzieci otrzymały dostęp do edukacji. Jednak kwestia opieki i wydawania zezwoleń na pobyt, która zostanie opisana poniżej, budzi wątpliwości co do zgodności z Dyrektywą.

Przepisy krajowe (zarówno ustawa z dnia 12 marca 2022 r., jak i odpowiednie przepisy ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej) wdrażają unijne zasady ochrony czasowej i powinny być z nimi zgodne. Jednak zgodnie z raportem Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka⁹⁹ istnieje szereg przepisów prawa krajowego, które są niezgodne z prawem UE. Sytuację dzieci bez opieki

⁹⁷ Tymińska A. (2022), [Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

⁹⁸ Decyzja wykonawcza Rady (UE) 2022/382 z dnia 4 marca 2022 r. stwierdzająca istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy w rozumieniu art. 5 dyrektywy 2001/55/WE i skutkująca wprowadzeniem tymczasowej ochrony

⁹⁹ Tymińska A. (2022), [Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy](#), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2022.

reguluje w szczególności art. 16 Dyrektywy Rady 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r. w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między Państwami Członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami. Stanowi on, że państwa członkowskie powinny zapewnić, aby grupa ta korzystała z ochrony opiekuna lub przedstawiciela organizacji zajmującej się opieką i ochroną dzieci. Ponadto ust. 2 zobowiązuje państwa do zapewnienia dziecku opieki ze strony pełnoletnich krewnych (lit. a), rodzin zastępczych (lit. b), specjalnie przystosowanych ośrodków recepcyjnych (lit. c) lub osoby, która opiekowała się dzieckiem w chwili ucieczki (lit. 4) - tj. opiekuna faktycznego. Powstaje pytanie, czy katalog ten należy traktować priorytetowo, czy też kolejność podpunktów jest dowolna. Procedura powinna obejmować zgodę osoby (lub osób) zainteresowanej opieką, a także opinię dziecka, z uwzględnieniem jego wieku i dojrzałości. Instytucja tymczasowego opiekuna wydaje się zapewniać spełnienie wymogów określonych w art. 16 Dyrektywy Rady 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r. Opiekun tymczasowy pełni funkcję kuratora w zakresie, w jakim jest uprawniony (i jednocześnie zobowiązany) do sprawowania opieki prawnej nad dzieckiem. Przepisy dają możliwość wyznaczenia opiekuna spośród czterech grup wymienionych w dyrektywie. Przewidują one również zgodę kandydata na opiekuna, a także uwzględnienie opinii dziecka. W przypadku braku kandydata na opiekuna, dziecko – zgodnie z przepisami dotyczącymi dzieci bez opieki – powinno zostać umieszczone w systemie opieki zastępczej, który można uznać za "rodzinę zastępczą" lub "ośrodek przyjęć specjalnie przystosowany do przyjmowania małoletnich". Kwestia zezwoleń na pobyt jest jednak problematyczna w przypadku dzieci poniżej 13 roku życia. Artykuł 8 Dyrektywy Rady 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r. stanowi, że są one przyznawane każdej osobie korzystającej z tymczasowej ochrony. W Polsce rolę dokumentu pobytowego, uprawniającego również do przekraczania granicy, pełni dokument elektroniczny Diia.pl, o którym mowa w art. 10 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. Do jego wyrobienia konieczne jest jednak posiadanie profilu zaufanego, który mogą założyć wyłącznie osoby posiadające pełną lub ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Tworzy to lukę prawną - osoby poniżej 13. roku życia lub osoby ubezwłasnowolnione całkowicie, choć chronione, nie mają dostępu do polskiego zezwolenia na pobyt i jednocześnie dokumentu podróży¹⁰⁰.

¹⁰⁰ Tymińska A. (2022), *Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy*, Warszawa 2022.

4.2. Specjalny plan działania i/lub zintegrowane środki

Na rzecz dzieci podejmowane są działania mające na celu zapewnienie im ochrony, bezpieczeństwa i dostępu do edukacji. Znajduje to odzwierciedlenie m.in. w przepisach art. 25, 25a, 27 i 37 ustawy z dnia 12 marca 2022 r., które odnoszą się do ustanowienia tymczasowego opiekuna, opieki zastępczej, rejestracji małoletnich czy dostępu do opieki zdrowotnej. Dodatkowo kwestię edukacji reguluje również rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy. Ponadto polski Minister Edukacji i Nauki prowadzi działania mające na celu włączenie dzieci z Ukrainy do polskiego systemu edukacji, ponieważ obecnie rodzice tych dzieci mają prawo wyboru między edukacją stacjonarną w polskiej szkole a edukacją zdalną w szkole ukraińskiej¹⁰¹.

4.3. Europejska gwarancja dla dzieci

W dniu 14 czerwca 2021 r. Rada ds. Zatrudnienia, Polityki Społecznej, Zdrowia i Ochrony Konsumentów przyjęła zalecenie Rady (UE) 2021/1004 w sprawie ustanowienia europejskiej gwarancji dla dzieci (Dz.U. UE L 223/14). Zgodnie z zaleceniem każde państwo członkowskie przedkłada Komisji Europejskiej krajowy plan działania w celu jego wdrożenia. Celem krajowego planu działania jest poinformowanie instytucji UE o środkach podjętych w celu wdrożenia zalecenia. Krajowy plan działania będzie służył jako narzędzie do wdrażania zalecenia i regularnego monitorowania tego procesu.

W Polsce Krajowy Plan Działań przewiduje również działania na rzecz dzieci uciekających z Ukrainy. Kluczowym elementem działań państwa na rzecz uchodźców z Ukrainy było opracowanie i przyjęcie ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy. Została ona opublikowana w Dzienniku Ustaw w dniu 12 marca 2022 roku. Nowe przepisy weszły w życie z dniem publikacji, ale z mocą od 24 lutego 2022 r., ponieważ obejmują również wszystkie świadczenia udzielane Ukraińcom od wybuchu wojny w ich kraju. Jest to ustawa szczególna, istniejąca obok innych aktów prawnych z zakresu migracji i azylu, w szczególności ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach oraz ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wprowadza ona szczególne regulacje stanowiące doraźną podstawę prawną do

¹⁰¹ [Gazetaprawna.pl](https://gazetaprawna.pl), [Czarnek zapowiada "elementy edukacji" dla ukraińskich dzieci uczących się zdalnie](#), 22 marca 2023 r.

legalizacji pobytu obywateli Ukrainy na okres 18 miesięcy i umożliwia dostęp do rynku pracy, edukacji, korzystania z opieki zdrowotnej, świadczeń z pomocy społecznej oraz świadczeń dla rodzin z dziećmi.

Ustawa zawiera pewne środki dotyczące dzieci uciekających z Ukrainy, między innymi w następujących obszarach:

- dostęp do usług kierowanych do dzieci;
- dostęp do opieki nad dziećmi do lat trzech;
- regulacja opieki zastępczej;
- regulacja instytucji kurateli tymczasowej;
- działania w zakresie pomocy społecznej;
- opieka zdrowotna;
- wykształcenie.

Ponieważ ustawa ta jest głównym aktem prawnym regulującym formy pomocy dla osób uciekających z Ukrainy, informacje zostały szczegółowo przedstawione wcześniej, w odpowiednich sekcjach raportu.

4.4. Budżet

Na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2022 r. utworzony został Fundusz Pomocowy w Banku Gospodarstwa Krajowego. Zgodnie z art. 14 tej ustawy, celem Funduszu jest finansowanie lub współfinansowanie realizacji zadań na rzecz pomocy Ukrainie, w szczególności obywatelom Ukrainy poszkodowanym w wyniku konfliktu zbrojnego na terytorium tego państwa, w tym zadań realizowanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak i poza nim, a także realizacji zadań związanych z bezpieczeństwem żywnościowym Polski w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy. Wpłaty ze środków Funduszu dokonywane są na podstawie zleceń płatności przekazywanych do Banku Gospodarstwa Krajowego przez Prezesa Rady Ministrów. Jednostki sektora finansów publicznych przeznaczają odsetki od środków Funduszu zgromadzonych na wyodrębnionym rachunku na realizację powyższych zadań. Środki Funduszu pochodzą m.in. z: wpłat środków pieniężnych przez jednostki sektora finansów publicznych; wpłat z budżetu państwa; wpływów ze skarbowych papierów wartościowych; wpływów z wyemitowanych obligacji; innych przychodów, w tym darowizn; wpływów ze źródeł zagranicznych niepodlegających zwrotowi; odsetek od środków Funduszu pozostających na wyodrębnionych rachunkach bankowych, których obowiązek utworzenia wynika z obowiązujących przepisów lub umów, będących w dyspozycji kierownika jednostki organizacyjnej realizującej zadania finansowane ze środków Funduszu. Środki Funduszu mogą być przeznaczone na finansowanie działań zapewniających bezpieczeństwo osób z Ukrainy oraz ochronę bezpieczeństwa i porządku publicznego w miejscach ich

gromadzenia się i pobytu, w tym w szczególności na wydatki związane z przemieszczaniem się, zakwaterowaniem, wyżywieniem i wyposażeniem funkcjonariuszy służb podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, a także na zwrot wydatków lub kosztów poniesionych na realizację tych zadań.

Środki Funduszu mogą być przeznaczone na finansowanie zadań Polskiego Czerwonego Krzyża, w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy, realizowanych przez Krajowe Biuro Informacji i Poszukiwań, przewidzianych w konwencjach międzynarodowych o traktowaniu jeńców wojennych i ochronie ludności cywilnej podczas wojny. Środki Funduszu mogą być przeznaczone na realizację zadań związanych z integracją społeczną. Środki Funduszu mogą być przeznaczone również na finansowanie lub dofinansowanie budowy, modernizacji, wyposażenia i utrzymania przejść granicznych z Ukrainą.

Państwowe jednostki budżetowe i jednostki samorządu terytorialnego gromadzą środki Funduszu na wydzielonym rachunku dochodów i przeznaczają je na wydatki, o których mowa powyżej, w ramach planu finansowego tego rachunku. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), zarząd powiatu i zarząd województwa dysponują środkami i sporządzają plan finansowy. Jednostki sektora finansów publicznych, w terminie 15 dni po upływie każdego kwartału danego roku, informują dysponenta części budżetowej, z której otrzymały środki Funduszu, o kwocie niewykorzystanych środków wraz z odsetkami.

Należy również podkreślić, że zgodnie ze zmianami wprowadzonymi w 2023 r. do ustawy z dnia 12 marca 2022 r., obywatele Ukrainy przebywający w Polsce w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania będą partycypować w kosztach związanych z zakwaterowaniem i wyżywieniem. Rozwiązanie to będzie pełniło również rolę aktywizacji społecznej. Obywatele Ukrainy, których pobyt w Polsce przekroczy 120 dni, pokryją 50 proc. kosztów pomocy - nie więcej jednak niż 40 zł na osobę dziennie. Osoby przebywające dłużej niż 180 dni zapłacą 75 proc. kosztów, ale nie więcej niż 60 zł dziennie na osobę. Osoby niezdolne do pracy, np. z powodu niepełnosprawności, wieku, trudnej sytuacji życiowej, ciąży czy konieczności opieki nad dzieckiem, nie będą partycypować w kosztach. Nowelizacja uzależnia również możliwość korzystania z zakwaterowania zbiorowego – przez okres dłuższy niż 120 dni od dnia przybycia do Polski – od posiadania numeru PESEL UKR.

Określona zostanie ponadto wypłata świadczeń rodzinnych, które obywatele Ukrainy mogą otrzymywać w Polsce. Mowa tu na przykład o "500+", "300+" czy Kapitale Rodzinnym. Zakład Ubezpieczeń Społecznych będzie otrzymywał dane z rejestru Straży Granicznej dotyczące daty każdego wjazdu i wyjazdu z Polski obywatela Ukrainy. Dzięki

temu rozwiązaniu możliwe będzie wstrzymanie wypłaty świadczeń w stosunku do osób, które wyjechały z Polski.

W 2023 roku rząd będzie nadal wspierał finansowo władze lokalne w zakresie dodatkowych zadań edukacyjnych dla ukraińskich dzieci. Obejmuje to koszty związane z kształceniem, wychowaniem i opieką nad dziećmi i uczniami oraz zapewnieniem możliwości korzystania z wychowania przedszkolnego. Wsparcie finansowe obejmuje również publiczne szkoły policealne, szkoły dla dorosłych oraz branżowe szkoły II stopnia dla uczniów z Ukrainy, którzy przybyli do Polski w związku z wojną¹⁰².

¹⁰² Sobczak K. (2023), [Ukraińcy przebywający w Polsce będą płacić za utrzymanie - poprawki Senatu odrzucone](#), Prawo.pl, 13 stycznia 2023 r.

Załącznik 1 - Badania i dane

**Tabela 7 - Badania dotyczące doświadczeń dzieci uciekających z Ukrainy
1**

Ankiety lub badania dotyczące doświadczeń dzieci uciekających z Ukrainy	
Nazwa/tytuł	Jesteśmy tu razem. Uczniowie i studenci z Ukrainy w polskich szkołach
Główne ustalenia (maks. 1000 znaków)	<ul style="list-style-type: none"> - W polskich szkołach brakuje podręczników dla uczniów i uczennic w języku ukraińskim i polskim, a w wielu placówkach nie ma asystentów międzykulturowych (pomocy nauczyciela). - Często nie ma również wystarczającej kadry nauczycielskiej lub infrastruktury, aby otworzyć oddziały przygotowawcze zalecane przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. - Nauczyciele i nauczycielki na własną rękę szukają rozwiązań sytuacji, w której dzieci niemówiące po polsku pojawiają się w ich klasach z dnia na dzień. Wielu z nich wskazuje, że czują się z tym wyzwaniem osamotnieni. - Pomimo ogromnej pomocy i ciepłego przyjęcia ze strony polskiego społeczeństwa, niektóre dzieci z Ukrainy doświadczyły dyskryminacji i wrogości ze strony polskich uczniów i ich rodziców, dlatego konieczne jest wprowadzenie systemowej edukacji międzykulturowej i antydyskryminacyjnej, której niestety brakuje w polskich szkołach - takie zajęcia są wprowadzane jedynie z własnej inicjatywy szkół we współpracy z organizacjami pozarządowymi.
Podkreśl wszelkie ustalenia dotyczące płci, wieku, niepełnosprawności i różnych cech.	Badanie koncentrowało się na dzieciach w szkołach podstawowych - zarówno chłopcach, jak i dziewczętach.
Metodologia (w przypadku ankiet/sondaży należy wskazać wielkość próby i metodę doboru próby)	Podczas monitoringu Amnesty International przeprowadziła 35 częściowo ustrukturyzowanych wywiadów z nauczycielami, dyrektorami i dyrektorkami szkół podstawowych i ukraińskich, przedstawicielami i przedstawicielkami organizacji pozarządowych i władz lokalnych, rodzicami ukraińskich i polskich uczniów. Wywiady przeprowadzono osobiście, telefonicznie i/lub online. W wywiadach uczestniczyli

	przedstawiciele szkół zarówno z małych, jak i średnich ośrodków miejskich.
Źródło	Amnesty International, <i>Jesteśmy tu razem. Ukraińscy uczniowie i uczennice w polskich szkołach. Wyniki 4-miesięcznego monitoringu Amnesty International</i> , https://www.amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2023/02/Jestesmy-tutaj-razem.-Uczniowie-i-uczennice-z-Ukrainy-w-polskich-szkolach-2.pdf

Tabela 8 - Badania dotyczące doświadczeń dzieci uciekających z Ukrainy # 2

Ankiety lub badania dotyczące doświadczeń dzieci uciekających z Ukrainy	
Nazwa/tytuł	A. Tymińska, <i>Dzieci z pieczy zastępczej i małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex post regulacji i praktyki stosowania ukraińskiej specustawy</i> , Warszawa 2022.
Główne ustalenia (maks. 1000 znaków)	<ul style="list-style-type: none"> - Wprowadzone ustawą z dnia 12 marca 2022 r. przepisy o pieczy tymczasowej umożliwiły objęcie opieką kilkudziesięciu tysięcy ukraińskich dzieci w Polsce i dostęp do szerokich uprawnień. - Dobro dzieci jest w pewnym stopniu zagrożone, ponieważ przepisy dotyczące nadzoru nad osobą pełniącą funkcję opiekuna tymczasowego są sformułowane zbyt ogólnie i nie wypracowano odpowiedniej praktyki w tym zakresie. - Dzieci, które przyjechały do Polski bez opieki i nie są obywatelami Ukrainy, są w większości pozbawione opieki, a tym samym ochrony i podstawowych uprawnień (unikanie legalizacji pobytu wynika z braku odpowiedniej ścieżki dla nich - nie mają dostępu do numeru PESEL jak ich ukraińscy rówieśnicy i nie można dla nich ustanowić tymczasowego opiekuna, a istniejąca ścieżka dla nich do zalegalizowania pobytu - ubieganie się o ochronę międzynarodową jest niepewne i długotrwałe i wiąże się z co najmniej tymczasowym skierowaniem do pieczy zastępczej).
Podkreśl wszelkie ustalenia dotyczące płci, wieku, niepełnosprawności i różnych cech.	Raport obejmuje dzieci w wieku do 18 lat - zarówno chłopców, jak i dziewczęta, oraz dzieci przebywające w pieczy zastępczej.

Metodologia (w przypadku ankiet/sondaży należy wskazać wielkość próby i metodę doboru próby)	Analiza aktów normatywnych, procesu legislacyjnego i danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości, analiza danych uzyskanych w drodze dostępu do informacji publicznej, analiza źródeł internetowych, w tym artykułów prasowych dotyczących dzieci z Ukrainy, wywiady z prawnikami i prawnikami organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną dzieci, a także organizacji zajmującej się wsparciem prawnym dla cudzoziemców, wywiady z sędziami sądów rodzinnych.
Źródło	https://hfhr.pl/upload/2022/11/hfpc raport dzieci z pieczy z astepczej oraz maloletni bez opieki z ukrainy 1.pdf

Tabela 9 - Badania dotyczące doświadczeń dzieci uciekających z Ukrainy # 3

Ankiety lub badania dotyczące doświadczeń dzieci uciekających z Ukrainy	
Nazwa/tytuł	J. Pyżalski, A. Łuszczynska, G. Kalata, P. Plichta, W. Poleszak, <i>Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny na Ukrainie w opinii nauczycielek i nauczycieli</i> , Fundacja Szkoła z Klasą, 2022.
Główne ustalenia (maks. 1000 znaków)	<ul style="list-style-type: none"> - Istnieją grupy dzieci i młodzieży z Ukrainy, które mają trudności w nawiązywaniu relacji rówieśniczych i dlatego należy je aktywnie wspierać, np. poprzez aktywizację wsparcia rówieśniczego i przydzielenie każdemu z tych uczniów pomocy kolegi z Polski. - Niektórym dzieciom trudno jest porozumieć się z polskimi uczniami i nauczycielami ze względu na barierę językową. - U dzieci występują problemy w relacjach z rówieśnikami. - Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (związanymi np. z dysleksją, dysgrafią, niepełnosprawnością intelektualną) nie mają oficjalnych zaświadczeń lekarskich i diagnoz, co pogarsza możliwość zapewnienia im odpowiedniego wsparcia i utrudnia im efektywną naukę.
Podkreśl wszelkie ustalenia dotyczące płci, wieku, niepełnosprawności i różnych cech.	W badaniu respondenci wskazywali na kwestie związane z dziećmi uczęszczającymi zarówno do szkoły podstawowej, jak i średniej. Odpowiedzi odnosiły się również do dzieci niepełnosprawnych.

<p>Metodologia (w przypadku ankiet/sondaży należy wskazać wielkość próby i metodę doboru próby)</p>	<p>Fundacja Szkoła z Klasą zaprosiła do udziału w badaniu 110 szkół z ukraińskimi dziećmi. Odpowiedzieli przedstawiciele 71 szkół. W przeważającej większości były to szkoły podstawowe. Dane pochodziły również ze szkół funkcjonujących w ramach zespołów i szkół średnich. Badanie zostało przeprowadzone za pomocą kwestionariusza i miało format online. Dla dyrektorów i nauczycieli przygotowano osobne podstrony i linki do narzędzia. Dyrektorzy zostali poproszeni o wypełnienie narzędzia skierowanego do nich i przesłanie linku do narzędzia tylko tym nauczycielom, którzy obecnie pracują z ukraińskimi dziećmi z doświadczeniem uchodźczym w ich szkole.</p>
<p>Źródło</p>	<p>https://www.szkolazklasa.org.pl/raport-z-badania-razem-w-klasie-dzieci-z-ukrainy-w-polskich-szkolach/</p>

Tabela 10 - Badania dotyczące doświadczeń dzieci uciekających z Ukrainy # 4

Ankiety lub badania dotyczące doświadczeń dzieci uciekających z Ukrainy	
<p>Nazwa/tytuł</p>	<p>M. Tędziągolska, B. Walczak, A. Żelazowska-Kosiorek, <i>Szkoła zróżnicowana kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy</i></p>
<p>Główne ustalenia (maks. 1000 znaków)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Czynnikiem ułatwiającym aklimatyzację ukraińskich uczniów w polskich szkołach było wcześniejsze doświadczenie szkoły w pracy z uczniami zagranicznymi, posiadanie ukraińsko- lub rosyjskojęzycznych pracowników oraz obecność ukraińskich uczniów z migracji przedwojennej. - Z kolei wysoka mobilność uchodźców, związana z dalszą migracją lub powrotem na Ukrainę, była czynnikiem, który miał negatywny wpływ na wielu poziomach. - Procesem, który sprawia, że integracja z polskimi uczniami jest stosunkowo trudna, jest tendencja do tworzenia stosunkowo zamkniętych grup ukraińskich, jeśli w klasie jest większa grupa uczniów-uchodźców. - Poważnym problemem był brak dostępu do podręczników, zeszytów ćwiczeń i kart pracy do niektórych przedmiotów, zwłaszcza ścisłych, oraz materiałów do nauki języka polskiego jako ojczystego. - Przypadki konfliktów między polskimi i ukraińskimi studentami były incydentalne.

	<p>- Brak wsparcia psychologicznego i pedagogicznego dla ukraińskich uczniów jest jednym z najpoważniejszych problemów</p> <p>- wynika to z braku specjalistów mówiących po ukraińsku lub rosyjsku, a także barier kulturowych - kwestia traumy, potencjalnie doświadczanej przez uchodźców, jest realizowana przez pracowników szkoły, którzy jednak wiedzą, że nie mają narzędzi do diagnozy i terapii.</p>
Podkreśl wszelkie ustalenia dotyczące płci, wieku, niepełnosprawności i różnych cech.	NIE DOTYCZY
Metodologia (w przypadku ankiet/sondaży należy wskazać wielkość próby i metodę doboru próby)	Raport powstał na podstawie ponad 100 wywiadów przeprowadzonych w 6 szkołach podstawowych i ponadpodstawowych przyjmujących uchodźców z Ukrainy. Wywiady obejmowały ukraińskich i polskich uczniów i ich rodziców, dyrektorów, nauczycieli, doradców szkolnych i psychologów, asystentów międzykulturowych, personel techniczny, przedstawicieli środowiska szkolnego. Badania zostały przeprowadzone w maju i czerwcu 2022 roku.
Źródło	https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2022/09/CEO_Szkola-zroznicowana-kulturowo_raport_sierpien22.pdf

Tabela 11 - Badania dotyczące doświadczeń dzieci uciekających z Ukrainy # 5

Ankiety lub badania dotyczące doświadczeń dzieci uciekających z Ukrainy	
Nazwa/tytuł	A. Krawczak, <i>Sytuacja dzieci ukraińskich w Polsce [w:] Dzieci się liczą 2022. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju w Polsce.</i>
Główne ustalenia (maks. 1000 znaków)	- Zdalna nauka w ukraińskiej szkole online nie jest dobrym rozwiązaniem dla ukraińskich dzieci, ponieważ jest to dodatkowa izolacja społeczna pod względem organizacji czasu, kontaktu z rówieśnikami i bezpieczeństwa nad nimi, jeśli są dziećmi rodziców pracujących poza domem.

	<p>- Dzieci niepełnosprawne po przyjeździe do Polski również znajdują się w trudnej sytuacji edukacyjnej, rehabilitacyjnej i terapeutycznej, gdyż podstawą przyjęcia do szkoły specjalnej lub skierowania na zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze jest orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przez zespoły orzekające w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, a orzeczenia wydane na Ukrainie nie są honorowane w Polsce. Ponadto dokumentacja medyczna tych dzieci często nie została zabrana z Ukrainy lub wymaga tłumaczenia przysięgłego na język polski, co wiąże się z kosztami dla rodziców lub opiekunów, którzy jako uchodźcy znajdują się zazwyczaj w trudnej sytuacji materialnej.</p>
<p>Podkreśl wszelkie ustalenia dotyczące płci, wieku, niepełnosprawności i różnych cech.</p>	<p>Raport dotyczy sytuacji ukraińskich dzieci do osiągnięcia pełnoletności, edukacji ukraińskich dzieci oraz sytuacji dzieci niepełnosprawnych.</p>
<p>Metodologia (w przypadku ankiet/sondaży należy wskazać wielkość próby i metodę doboru próby)</p>	<p>Analiza aktów normatywnych, procesu legislacyjnego i danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości, analiza danych uzyskanych w drodze dostępu do informacji publicznej, analiza źródeł internetowych, w tym artykułów prasowych na temat dzieci z Ukrainy.</p>
<p>Źródło</p>	<p>https://fdds.pl/Resources/Persistent/5/e/8/9/5e8940d252b5fdcadd95e8a2d5a2daea07b11e29/Dzieci%20się%20liczą%202022%20-%20Ukraina.pdf</p>

Załącznik 2 - Obiecujące praktyki

Tabela 12 - Obiecująca praktyka nr 1

Obiecujący program / praktyki mające na celu zapewnienie ochrony i wsparcia przesiedlonym dzieciom uciekającym przed wojną na Ukrainie	
Nazwa/tytuł	Infolinia Rzecznika Praw Dziecka 800 12 12
Organ wdrażający (organ publiczny, CSO itp.)	Rzecznik Praw Dziecka
Organ finansujący	Rzecznik Praw Dziecka, którego działalność jako organu państwowego jest finansowana z budżetu państwa
Odniesienie w języku angielskim i oryginalnym (w tym adres URL, jeśli jest dostępny)	Link do strony internetowej programu, która zawiera informacje w języku polskim i ukraińskim: https://800121212.pl/ukraina/ .
Data rozpoczęcia/zakończenia lub w toku	Infolinia Rzecznika Praw Dziecka została utworzona w 2008 r., a od środy 2 marca 2022 r. jest dostępna dla ukraińskich dzieci. https://brpd.gov.pl/2022/02/25/uwaga-pomoc-800-12-12-12-po-ukrainsku/
Główna grupa docelowa	Dzieci, w tym dzieci z Ukrainy, które potrzebują pomocy psychologicznej i/lub prawnej (w tym informacji o przysługujących im prawach).
Zakres (lokalny/regionalny/krajowy)	Ogólnokrajowy zasięg
Cele i wyniki	Celem infolinii Rzecznika Praw Dziecka jest zapewnienie wsparcia w postaci bezpłatnej infolinii, na którą dzieci i ich opiekunowie mogą dzwonić w celu uzyskania bezpłatnej i profesjonalnej pomocy psychologicznej. Dla dzieci dostępny jest również czat online. Zarówno infolinia, jak i czat zapewniają pełną dyskrecję i anonimowość.
Krótki opis (maks. 1000 znaków)	Infolinia Rzecznika Praw Dziecka skierowana jest przede wszystkim do dzieci, które szukają wsparcia psychologicznego, a także prawnego. W ramach wsparcia prawnego dyżurują specjaliści w następujących obszarach: sprawy socjalne

	<p>(świadczenia: 500 plus, 300 plus, zasiłek i dodatki do zasiłku rodzinnego, zasiłek pielęgnacyjny itp. W ramach wsparcia prawnego specjaliści dyżurują w zakresie: spraw socjalnych (świadczenia: 500 plus, 300 plus, zasiłki i dodatki do zasiłków rodzinnych, świadczenia pielęgnacyjne itp.), świadczenia pomocy społecznej, spraw socjalnych dzieci wychowujących się w różnych formach pieczy zastępczej, w trakcie i po zakończeniu sprawowania nad nimi opieki, prowadzenia domów pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną), dostępu do opieki zdrowotnej (dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej, prawa dziecka pacjenta, środki prawne przysługujące pacjentom i ich przedstawicielom ustawowym/opiekunom prawnym w dochodzeniu swoich praw), z zakresu oświaty i wychowania (pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana w przedszkolach, szkołach i innych placówkach, sprawy związane z oceną sytuacji dziecka i jego opiekunów prawnych itp; przemoc rówieśnicza, sprawy związane z ocenianiem, klasyfikowaniem i promowaniem uczniów, nauczaniem indywidualnym, dowozem uczniów niepełnosprawnych, a także inne sprawy związane z organizacją dowozu dzieci do szkół). Od 2 marca 2022 r. zakres pomocy został rozszerzony również na dzieci ukraińskie, a pomoc świadczona jest w języku ukraińskim i rosyjskim.</p>
<p>Podkreśl kluczowe elementy programu/praktyki, które czynią go obiecującym (trwałość, wymierny wpływ itp.) (maks. 500 znaków)</p>	<p>Program jest zrównoważony, telefon jest czynny 24 godziny na dobę i możliwe jest uzyskanie zarówno wsparcia prawnego, jak i psychologicznego. Dostępne są różne formy komunikacji (telefon lub czat).</p>
<p>Monitorowanie i ocena oraz zaangażowane organy</p>	<p>Rzecznik Praw Dziecka do dnia 31 marca każdego roku składa Sejmowi i Senatowi sprawozdanie ze swojej działalności.</p>

Tabela 13 - Obiecująca praktyka nr 2

Obiecujący program / praktyki mające na celu zapewnienie ochrony i wsparcia przesiedlonym dzieciom uciekającym przed wojną na Ukrainie	
Nazwa/tytuł	UNICEF - WSPIERANIE NIEPEŁNOSPRAWNYCH DZIECI NA UKRAINIE
Organ wdrażający (organ publiczny, CSO itp.)	Fundacja "Promień Słońca" Towarzystwo Rozwoju Rodziny Polski Związek Głuchych Oddział Dolnośląski
Organ finansujący	UNICEF (program jest prowadzony w ramach Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci).
Odniesienie w języku angielskim i oryginalnym (w tym adres URL, jeśli jest dostępny)	https://mops.wroclaw.pl/projekty-i-programy/unicef/2322-unicef-wspieramy-niepelnosprawne-dzieci-z-ukrainy-2
Data rozpoczęcia/zakończenia lub w toku	Październik - grudzień 2022 r.
Główna grupa docelowa	Zajęcia skierowane są do dzieci w wieku do 18 lat, które spełniają łącznie następujące warunki: <ul style="list-style-type: none"> • niepełnosprawne lub zagrożone niepełnosprawnością (na podstawie orzeczenia lub zaświadczenia), • mają obywatelstwo ukraińskie, • przybyłych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w związku z działaniami wojennymi na Ukrainie, • mieszkają we Wrocławiu.
Zakres (lokalny/regionalny/krajowy)	Lokalne (województwo dolnośląskie)
Cele i wyniki	Celem jest zapewnienie wsparcia ukraińskim dzieciom niepełnosprawnym.

<p>Krótki opis (maks. 1000 znaków)</p>	<p>Fundacja "Promyk Słońca" zaoferowała następujące formy wsparcia:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Centrum opieki dziennej było otwarte 7 dni w tygodniu. Zapewniała opiekę nad dziećmi, zajęcia rekreacyjne i wyrównywanie deficytów rozwojowych, lekcje języka polskiego oraz wyjścia do miejsc kultury.2. Zajęcia wspomagające rozwój w formie indywidualnej lub grupowej, obejmujące wsparcie psychologiczne, rozwój umiejętności komunikacji z otoczeniem.3. Poradnictwo społeczno-prawne dla rodziców, udzielanie odpowiedzi na pytania, gdzie i jaką pomoc można uzyskać dla niepełnosprawnego dziecka oraz pomoc w wypełnianiu niezbędnych dokumentów.4. Zakup sprzętu specjalistycznego, rehabilitacyjnego i wspomagającego.5. Warsztaty artystyczne oraz integracyjne i wspierające gry.6. Wydarzenia kulturalne i rekreacyjne. <p>Towarzystwo Rozwoju Rodziny oferowało pomoc dzieciom zagrożonym niepełnosprawnością z powodu stresu pourazowego wywołanego działaniami wojennymi na Ukrainie oraz uchodźcom. Przykładowe formy działań:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Wsparcie psychologiczne, terapeutyczne, pedagogiczne.2. Psychoedukacyjne zajęcia grupowe (warsztaty, szkolenia).3. Punkt informacyjny (porady prawne, socjalne, obywatelskie).
--	---

	<p>Polski Związek Głuchych oferował pomoc dzieciom z niepełnosprawnością słuchu. Były to m.in:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kurs polskiego języka migowego dla dzieci niesłyszących i słyszących dzieci niesłyszących rodziców. 2. Punkt porad socjalnych dla rodziców (porady, jak i gdzie uzyskać niezbędną pomoc). 3. Zakup sprzętu specjalistycznego, rehabilitacyjnego i wspomagającego. 4. Terapie mowy i języka oraz terapie psychologiczne - indywidualne i grupowe. 5. Imprezy integracyjne i kulturalne.
<p>Podkreśl kluczowe elementy programu/praktyki, które sprawiają, że jest on obiecujący (trwałość, wymierny wpływ itp.) (maks. 500 znaków)</p>	<p>Aby pomóc dzieciom niepełnosprawnym, zapewniono różne formy wsparcia</p>
<p>Monitorowanie i ocena oraz zaangażowane organy</p>	<p>NIE DOTYCZY</p>

Tabela 14 - Obiecująca praktyka nr 3

<p>Obiecujący program / praktyki mające na celu zapewnienie ochrony i wsparcia przesiedlonym dzieciom uciekającym przed wojną na Ukrainie</p>	
Nazwa/tytuł	Centra Blue Dot
Organ wdrażający (organ publiczny, CSO itp.)	UNICEF i UNHR
Organ finansujący	UNICEF i UNHR wraz z władzami krajowymi i partnerami społeczeństwa obywatelskiego
Odniesienie w języku angielskim i oryginalnym (w	<p>Polska wersja: https://help.unhcr.org/poland/pl/informacje-dla-osob-pochodzacych-z-ukrainy/bezpieczne-</p>

<p>tym adres URL, jeśli jest dostępny)</p>	<p>przestrzenie-blue-dot-centra-ochrony-i-wsparcia/?fbclid=IwAR2T1LCpAiAEJ4isMDd3rQc7b5DRK4VWAA9ICdvV1NMvUVIQf5hXp9Pnr10</p> <p>Wersja angielska: https://help.unhcr.org/poland/information-for-new-arrivals-from-ukraine/blue-dot-safe-spaces-protection-and-support-hubs/</p> <p>Wersja ukraińska: https://help.unhcr.org/poland/uk/інформація-для-прибулих-до-польщі-з-ук/безпечні-простори-blue-dot-центри-захисту-та/</p>
<p>Data rozpoczęcia/zakończenia lub w toku</p>	<p>Działania prowadzone w sposób ciągły</p>
<p>Główna grupa docelowa</p>	<p>Kobiety, mężczyźni i dzieci wszystkich narodowości uciekają z Ukrainy.</p>
<p>Zakres (lokalny/regionalny/krajowy)</p>	<p>W całym kraju - Blue Dot można znaleźć w następujących lokalizacjach:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kraków: ul. Pawia 5a, 31-154 Kraków (czynne w godzinach 07:00-22:00) • Warszawa - Dworzec Zachodni: Al. Jerozolimskie 144, 02-305, Warszawa • Chełm - Dworzec PKP: Kolejowa 89, 22-100 • Dworzec kolejowy Przemyśl: Plac Legionów 1, 37-700 Przemyśl (czynny całą dobę) • Medyka - Przejście graniczne: Medyka 172B 37-732 (czynne 8:00-20:00)
<p>Cele i wyniki</p>	<p>Zapewnienie natychmiastowego wsparcia i usług wszystkim dzieciom, kobietom i mężczyznom wszystkich narodowości uciekającym z Ukrainy w potrzebie.</p>
<p>Krótki opis (maks. 1000 znaków)</p>	<p>Ośrodki Blue Dot obejmują:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informacje i poufne, indywidualne porady dotyczące usług dostępnych w Polsce

	<ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie emocjonalne i doradztwo • Wsparcie dla dzieci i rodzin • Bezpieczna przestrzeń do zabawy dla dzieci • Przestrzeń, w której można się zrelaksować i poczuć bezpiecznie • Wsparcie w kwestiach prawnych <p>Wszystkie usługi i wsparcie oferowane przez usługodawców w centrach Blue Dot są bezpłatne.</p>
Podkreśl kluczowe elementy programu/praktyki, które czynią go obiecującym (trwałość, wymierny wpływ itp.) (maks. 500 znaków)	Ośrodki Blue Dot oferują bezpieczne przestrzenie i natychmiastowe wsparcie dla osób bez względu na ich narodowość.
Monitorowanie i ocena oraz zaangażowane organy	NIE DOTYCZY

Tabela 15 - Obiecująca praktyka nr 4

Obiecujący program / praktyki mające na celu zapewnienie ochrony i wsparcia przesiedlonym dzieciom uciekającym przed wojną na Ukrainie	
Nazwa/tytuł	Program SPYNKA wspierający dzieci i matki z Ukrainy
Organ wdrażający (organ publiczny, CSO itp.)	Fundacja Rozwoju Dziecka
Organ finansujący	UNICEF, Plan International, World Childhood Foundation
Odniesienie w języku angielskim i oryginalnym (w tym adres URL, jeśli jest dostępny)	Polska wersja: https://spynka.org Wersja ukraińska: https://spynka.org/ua/ Wersja angielska: https://spynka.org/en/
Data rozpoczęcia/zakończenia lub w toku	Uruchomienie: Kwiecień 2022 r.
Główna grupa docelowa	Ukraińskie i polskie dzieci
Zakres (lokalny/regionalny/krajowy)	SPYNKI - to grupy opiekuńczo-wychowawcze dla dzieci ukraińskich i polskich tworzone w różnych województwach w całej Polsce.

Cele i wyniki	Kamieniem węgielnym programu jest tworzenie i prowadzenie Sprintów - miejsc opieki i edukacji dzieci, dających ich matkom szansę na pracę.
Krótki opis (maks. 1000 znaków)	U podstaw wszystkich działań programu leżą potrzeby dzieci. Ukraińskie dzieci, które straciły wszystko, co znały - dom rodzinny, bliskich krewnych, przyjazne sąsiedztwo czy ulubiony plac zabaw – bardzo potrzebują stabilności i poczucia bezpieczeństwa, które zapewnia spokojne i rutynowe codzienne życie. Intencją realizatorów programu jest, aby dzieci uchodźców mogły rozwijać się poprzez integrację z polskimi rówieśnikami, a ich matki otrzymywały potrzebne im wsparcie.
Podkreśl kluczowe elementy programu/praktyki, które czynią go obiecującym (trwałość, wymierny wpływ itp.) (maks. 500 znaków)	SPYNKI to miejsca opieki dziennej dla najmłodszych dzieci, ale także profesjonalnie opracowane programy edukacyjne mające na celu integrację ukraińskich dzieci z ich rówieśnikami. Zarówno dla ukraińskich dzieci, jak i ich matek, SPYNKI są miejscem adaptacji i integracji z lokalną społecznością. Zapewniają poczucie stabilności i bezpieczeństwa.
Monitorowanie i ocena oraz zaangażowane organy	NIE DOTYCZY

Tabela 16 - Obiecująca praktyka nr 5

Obiecujący program / praktyki mające na celu zapewnienie ochrony i wsparcia przesiedlonym dzieciom uciekającym przed wojną na Ukrainie	
Nazwa/tytuł	Edukacja i ochrona dzieci, młodzieży i dorosłych doświadczających skutków wojny na Ukrainie
Organ wdrażający (organ publiczny, CSO itp.)	Polskie Forum Migracyjne
Organ finansujący	Projekt jest finansowany przez Liechtenstein, Islandię i Norwegię z funduszy EOG w ramach programu Aktywni Obywatele - Fundusz Regionalny.

Odniesienie w języku angielskim i oryginalnym (w tym adres URL, jeśli jest dostępny)	https://forummigracyjne.org/projekt/edukacja-i-ochrona-dzieci-mlodziezy-i-doroslych-doswiadczajacych-skutkow-wojny-w-ukrainie
Data rozpoczęcia/zakończenia lub w toku	01.05.2022 r. - 30.04.2023 r.
Główna grupa docelowa	Ukraińskie dzieci i młodzież z doświadczeniem uchodźczym
Zakres (lokalny/regionalny/krajowy)	Krajowy
Cele i wyniki	Organizowanie zajęć dla młodzieży w szkołach na temat radzenia sobie ze stresem, korzystania z własnych zasobów i zwiększania odporności psychicznej. Zapewnienie wsparcia psychologicznego dla dzieci i młodzieży doświadczających trudności związanych z migracją i uchodźcami. Wspieranie edukacji formalnej i pozaformalnej poprzez organizację dodatkowych zajęć, warsztatów i szkoleń.
Krótki opis (maks. 1000 znaków)	Zapewnienie wsparcia psychologicznego dzieciom i młodzieży z Ukrainy, które doświadczyły migracji i uchodźstwa. Zwiększenie odporności psychicznej młodych ludzi na stres i trudne sytuacje życiowe. Organizowanie zajęć dla młodzieży w szkołach na temat radzenia sobie ze stresem, korzystania z własnych zasobów i zwiększania odporności psychicznej. Zapewnienie wsparcia psychologicznego dzieciom i młodzieży, którzy doświadczają trudności związanych z migracją i uchodźcami. Wspieranie edukacji formalnej i pozaformalnej poprzez organizację dodatkowych zajęć, warsztatów i szkoleń.
Podkreśl kluczowe elementy programu/praktyki, które czynią go obiecującym (trwałość, wymierny wpływ itp.) (maks. 500 znaków)	Zwiększenie odporności psychicznej młodych ludzi, którzy doświadczyli migracji i uchodźstwa. Poprawa sytuacji edukacyjnej dzieci i młodzieży z Ukrainy przebywających w Polsce. Zmniejszenie ryzyka wystąpienia problemów zdrowotnych związanych z traumą i stresem u dzieci i młodzieży z Ukrainy.

Monitorowanie i ocena oraz zaangażowane organy	NIE DOTYCZY
---	-------------